

Розділ 11. ПРАВА СПОЖИВАЧІВ

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПРОДАВЦЯ

Демиденко Н. В.

У демократичному суспільстві звичайний громадянин стає небезпечним, як тільки перетворюється на виборця або споживача.

В. Швобель

Продавець зобов'язаний:

1) передати товар належної кількості, асортименту, якості, в належній тарі та упаковці відповідно до умов договору. Якщо обов'язок перевіряти кількість, якість, асортимент, комплектність, тару та упаковку покладено на продавця, то він повинен на вимогу покупця надати докази проведення такої перевірки;

2) передати товар, його приналежності та документи (технічний паспорт, сертифікат якості тощо), що стосуються товару та підлягають переданню разом із товаром відповідно до договору та актів цивільного законодавства. Цей обов'язок вважається виконаним, якщо передачу здійснено із дотриманням всіх умов договору відносно місця, строку та способу передачі;

3) попередити покупця про права третіх осіб на товар (наприклад, будинок, що продається, заставлений, переданий у найм, обтяжений сервітутом тощо). Невиконання цього обов'язку дає покупцю право вимагати зниження ціни або розірвання договору купівлі-продажу;

4) попередити покупця про приховані недоліки, які відомі продавцеві. В разі невиконання цієї вимоги покупець має право вимагати зменшення купівельної ціни або розірвання договору;

5) вступити в справу на стороні покупця у разі пред'явлення до покупця позову третьою особою про витребування товару. Наприклад, кредитор звертається з позовом до суду про витребування речі, яку продавець заставив, а потім продав покупцю. У разі вилучення за рішенням суду товару у покупця на користь третьої особи, продавець повинен відшкодувати покупцеві збитки;

6) зберігати проданий товар, якщо право власності переходить до покупця раніше ніж передання товару. Продавець повинен зберігати товар, не допускаючи його погіршення. При цьому всі необхідні витрати зобов'язаний відшкодувати покупець, якщо інше не встановлено договором.

ГАРАНТІЙНИЙ ТЕРМІН

Демиденко Н. В.

Договором або законом може бути встановлений строк, протягом якого виробник (продавець, виконавець або будь-яка третя особа) гарантує якість товару та бере на себе зобов'язання про здійснення безоплатного ремонту або заміни відповідної продукції у зв'язку з введенням її в обіг (гарантійний строк). Гарантія якості товару поширюється на всі комплектуючі вироби, якщо інше не встановлено договором.

Законом або іншими нормативно-правовими актами може бути встановлений строк, зі спливом якого товар вважається непридатним для використання за призначенням (строк придатності). Це стосується лікарських засобів, харчових продуктів, виробів побутової хімії, парфумерно-косметичних товарів тощо, споживчі властивості яких можуть з часом погіршуватись і становити небезпеку для життя, здоров'я, майна споживачів та навколишнього природного середовища. Строк придатності зазначається на етикетках, упаковці або в інших доку-

ментах, що додаються до них при продажу. Для таких товарів це і є гарантійний термін.

Продаж товарів, на яких строк придатності не зазначено або зазначено з порушенням вимог нормативних документів, а також товарів, строк придатності яких минув, забороняється.

Відповідно до ст. 676 Цивільного кодексу України обчислення гарантійного строку починається з моменту передання товару покупцеві, якщо інше не встановлено договором.

При виконанні гарантійного ремонту гарантійний строк збільшується на час перебування продукції в ремонті.

На сезонні товари (одяг, хутряні та інші вироби) гарантійний строк обчислюється з початку відповідного сезону, що встановлюється Кабінетом Міністрів України (постанова КМУ від 19.03.1994 р. № 172 «Про реалізацію окремих положень Закону України «Про захист прав споживачів»).

При продажу товарів за зразками, поштою, а також у випадках, коли час укладання договору купівлі-продажу і час передачі товару споживачеві не збігаються, гарантійний строк обчислюється від дня передачі товару споживачеві, а якщо товар потребує спеціальної установки (підключення) чи складення — від дня їх здійснення.

Гарантійний строк зазначається в паспорті на продукцію або будь-якому іншому документі, що додається до продукції.

Стосовно продукції, на яку гарантійні строки або строк придатності не встановлено, споживач має право пред'явити продавцю (виробнику, виконавцю) відповідні вимоги, якщо недоліки було виявлено протягом двох років, а стосовно об'єкта будівництва — не пізніше десяти років від дня передачі їх споживачеві (ст. 7 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Розділ 17.

ПРАВА ЖІНОК ТА ҐЕНДЕРНА РІВНІСТЬ.

ҐЕНДЕР ТА ҐЕНДЕРНА РІВНІСТЬ

Левченко К. Б., Суслєва О. І.

Рівність прав не в тому, що ними всі користуються, а в тому, що вони всім надані.

Сенека

Чоловікові потрібна дружина, тому що не в усьому на світі можна звинуватити уряд.

Л. Л. Левінсон

Наука про ґендер є молодією, визначення і підходи часто лише формуються, тому можуть бути або несталими, або суперечливими, або такими, що змінюються. Це стосується і поняття «ґендер», яке, залежно від контексту, має різні значення.

Ґендер. Це поняття стало часто вживаним. І набуває дедалі більшої популярності. Так само, як і словосполучення з ним: «ґендерна рівність», «ґендерні підходи», «ґендерна інтеграція». Ґендерну політику в нашій країні визнано одним з пріоритетів державної політики.

Водночас, ставлення як до самого терміна «ґендер», так і до його похідних у суспільстві не є однозначним. Хтось пов'язує його з утвердженням ґендерної рівності та формуванням ґендерної політики сучасної України. Хтось говорить про нього з нерозумінням і навіть зі злістю. Дехто пов'язує ґендер із приватними питаннями: мовляв, ґендерної рівності прагнуть жінки, незадоволені своїм життям, або ті, у яких загалом усе скла-

лося непогано, є матеріальні статки, та вони прагнуть більшого. А хтось ним активно маніпулює, використовуючи як зброю в гібридній війні!

Наявність широкого спектру поглядів та думок є свідченням актуальності й важливості гендерної проблематики.

Додаткової ваги гендерна рівність набуває як умова модернізації суспільства та успішності розпочатих реформ. Навіть мовні питання не викликають таких гострих дискусій, як ті, що пов'язані з питаннями рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Зміни в політиці відбуваються набагато швидше, ніж у суспільній ментальності. Така різна швидкість і є одним із чинників існуючих маніпуляцій навколо гендерної тематики. Широкий діапазон оцінок сьогодні накладається на дуже серйозні й вагомні речі, які відбуваються в державі.

Аналітики Всесвітнього економічного форуму в Давосі щорічно публікують доповіді «Глобальний гендерний розрив», вбачаючи в ньому гальмо модернізаційних процесів. Серед показників гендерного розриву називають, зокрема, недостатні можливості рівної економічної участі жінок і чоловіків, доступу до освіти, охорони здоров'я, процесу ухвалення рішень та управління державними справами тощо.

Останнім часом позитивні зміни в гендерній сфері почали стрімко посилюватися. Зміцнилася відповідна державна політика, державний механізм, гендерна інтеграція. І є зацікавленість суспільства. Тож в цьому розділі ми пропонуємо огляд різних проблем, які пов'язані із гендерною проблематикою.

В Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу із цими явищами, поняття «гендер» визначається як «соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними жінкам і чоловікам».

Тобто використання терміна «гендер» пов'язане із визначенням плинних у часі соціальних ролей, які мають жінки і чоловіки, або які суспільство розглядає як притаманні жінкам і чоловікам.

Інші існуючі визначення поняття «ґендер» мають відношення до того, що пов'язане з ґендерною ідентичністю, тобто з варіантами самовизначення людини. Як термін він використовується, але в українському законодавстві на даний час відсутній. І тоді, коли цей термін буде запроваджений, важливо чітко окреслити його різне застосування.

Інколи поняття «ґендер» ототожнюють з сексуальною орієнтацією, але це не є коректним. Сексуальність є іншою характеристикою соціальної ідентичності людини. Такими ж важливими характеристиками є — вік, етнічне походження, релігійні переконання тощо.

ґендерна рівність визначається як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства». Використовуючи поняття ґендерна рівність, ми маємо на увазі не тільки формальну рівність права, але й реальну можливість ним користуватися.

ґендерна рівність є також не тотожною поняттю «однаковості». Вона також не включає до себе дії, наміри, або визначення, спрямовані на нівелювання біологічної різниці між статями.

ґендерна рівність стосується правового, соціального статусу, тож проблема рівних можливостей — це питання не лише формального права, але й питання правозастосування, що пов'язані з економічними, соціальними, освітніми можливостями, які є в суспільстві.

ДИСКРИМІНАЦІЯ

Левченко К. Б., Суслєва О. І.

Можливо, рівність — це право, але жодна сила на світі не зробить її фактом.

О. де Бальзак

Дискримінація — розрізнення, виняток, обмеження чи перевага, які спрямовані на послаблення чи зведення нанівець

визнання та рівного здійснення прав. Дискримінація сама по собі є шкодою. Дискримінація — це комплексне поняття, у зміст якого полягає будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага; спрямованість — в ослабленні (або знищенні) правового або фактичного становища особи чи певної соціальної групи; результат — у порушенні рівності *de jure* чи *de facto* або створення загрози такого порушення. Дискримінація може бути закріпленою в законах — *de jure*, або *de facto* — існуюча в суспільстві. Вона може бути прямою і непрямою. Пряма — стосується конкретної особи. Непряма — групи осіб, зумовлена впливом політики або правил, які формально є однаковими, але при здійсненні чи застосуванні яких виникають чи можуть виникнути обмеження або привілеї щодо окремої групи осіб за певними ознаками. У документах Європейського Союзу вирізняється безпосередня та опосередкована дискримінація. Директива 97/80/ ЄС щодо тягаря доведення у справах дискримінації за ознакою статі дає визначення опосередкованої дискримінації, яка «проявляється тоді, коли нейтральне положення, критерій чи практика ставить у невідгідне становище пропорційно значно вищу кількість представників однієї статі, хіба що таке положення, критерій чи практика є належними та обов'язковими, а також можуть бути обґрунтовані об'єктивними поглядами, не пов'язаними зі статтю».

Дефініція безпосередньої дискримінації з'явилася в 2000 році в Директиві 2000/43/ ЄС щодо рівності трактування незважаючи на расове або етнічне походження. Пункт а частини 2 цієї Директиви передбачає, що безпосередня дискримінація виявляється тоді, коли до «когось з огляду на його /її расове або етнічне походження, ставляться менш прихильно, ніж ставляться, ставились або могли б ставитись до когось іншого у порівняльній ситуації».

Підставою дискримінації можуть бути різні ознаки: стать, релігійні погляди, расова належність, колір шкіри, етнічне походження, мова, сімейний стан, політичні та інші погляди, економічне та інше становище, місце народження або проживання, вік, стан здоров'я, народження дитини, соціальний статус, навіть вага, зовнішній вигляд тощо. Дискримінація заборонена у

міжнародному та національному праві України — Конвенціях ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенції МОП про дискримінацію в галузі найму і праці. Протокол № 12 до Європейської Конвенції про права людини та основоположні свободи громадян встановлює загальну заборону дискримінації. Ст. 24 Конституції України встановлює, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Водночас існує чимало її проявів у сучасному українському суспільстві, що є серйозним викликом для держави та правозахисної спільноти і закликом до активної роботи з подолання дискримінації.

Гендерна дискримінація — це дискримінація за ознакою статі. Вона стосується і чоловіків, і жінок. Але по відношенню до останніх має більше проявів, що пов'язані з історією людства і існуючими сучасними стереотипними уявленнями про ролі жінок та чоловіків в суспільстві.

Серед населення України кількість жінок на вісім відсотків перевищує кількість чоловіків (53,9 % — жінок та 46,1 — чоловіків з 46 465,7 тис. осіб станом на 2007 р.), що породжує серйозні демографічні проблеми, які є підґрунтям для гендерної нерівності як у бік жінок, так і чоловіків. Частка жінок у Верховній Раді України VIII скликання становить 12 %, що є несуттєвим збільшенням порівняно із попередніми скликаннями. Лише одну з 25 обласних держадміністрацій очолює жінка (Харківська область). Загалом лише 16 % цих посад займають жінки. За даними місцевих виборів 2015 року, у 22 обласних радах жінки становили 15 %, у міських радах — 18,1 % (при існуванні законодавчої норми щодо не менше ніж 30 % представленості у місцевих радах непередставленої статі). Тридцятивідсоткову норму, передбачену законодавством, було забезпечено лише в одній міській раді, не забезпечено — у жодній із обласних рад.

Згідно з інформацією Державної служби статистики України, розмір середньомісячної заробітної плати жінок є на 26 % ниж-

чим, ніж у чоловіків. Жінки контролюють лише 5—10 % економічних ресурсів. У приватному бізнесі жінки володіють 30 % малих, 12,7 % середніх і лише 13 % великих підприємств.

Чимало професій та посад є недоступними для жінок в силу існування патерналістського законодавства. Наприкінці 2017 року Міністерство охорони здоров'я України відмінило заборонний список на 450 професій для жінок, розширивши їх спроможності на ринку праці.

Відкриття посад в Збройних Силах для жінок також стало важливим кроком наближення України до демократичних цінностей та стандартів НАТО.

Різниця в очікуваній тривалості життя жінок і чоловіків складає більше 10 років на користь перших, що визначається не стільки біологічними факторами, які складають 2—3 роки, а соціальними, і створюють суттєві демографічні проблеми в країні та є показником низької якості життя.

Серйозною проблемою є ґендерне насильство, яке дорого коштує суспільству. Дані дослідження, проведеного в 2017 р. Фондом народонаселення ООН, показали, що економічні втрати, які несе українське суспільство внаслідок насильства щодо жінок, сягають до \$208 млн на рік, причому основна частина витрат, що зумовлені насильством щодо жінок, лягає на плечі самих постраждалих, і може сягати до \$190 млн на рік (більше 90 % сукупних економічних витрат суспільства). Фахівці, умовно чинники, що сприяють існуванню ґендерної дискримінації в суспільстві називають «Липкою підлогою» — низькі зарплати, які лишають мало шансів піднятися вище; «Скляною стелею» — стереотипи, які не створюють начебто помітних бар'єрів для просування, але й не дають рухатися вперед; «Скляним підвалом» — відправлення чоловіків на найризикованіші та найнебезпечніші роботи. Понад 90 % усіх смертних випадків, пов'язаних із професією, трапляються з чоловіками.

Джерела: «Жінки. Мир. Безпека. Інформаційно-навчальний посібник для фахівців сектору безпеки». Київ, ОБСЄ, 2018 р.

ДЕРЖАВНА ҐЕНДЕРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Левченко К. Б., Зосім Н. П.

Саме тому, що стан справ завжди намагається порушити рівність між людьми, сила законодавства завжди має бути спрямована на підтримку цієї рівності.

Жан-Жак Руссо

Державна ґендерна політика України — це політика, спрямована на досягнення ґендерної рівності або рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. В сучасному контексті її можна розглядати як синонім державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Напрями останньої визначені в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Така політика спрямована на: утвердження ґендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури ґендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Джерела: Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»

ФЕМІНІТИВИ

Левченко К. Б., Масалітіна О. В., Козир М. М.

Я стала феміністкою, щоб не стати мазохісткою.

Саллі Кемптон

Фемінітиви — це слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду (які зазвичай ви-

користовуються до всіх людей незалежно від їхньої статі): льотчик — льотчиця, письменник — письменниця, професор — професорка, депутат — депутатка, юрист-юристка тощо.

Фемінітиви не завжди формуються шляхом додавання суфіксів до загальноживаного іменника чоловічого роду (наприклад, посол — амбасадорка).

Мова — явище соціальне. І як будь-яке соціальне явище перебуває в постійному розвитку, оновленні, модернізації. Те, що вчора видавалося незмінним каноном, сьогодні з легкістю набуває нових форм. Збільшення кількості фемінітивів у вжитку як в українській мові, так і в інших мовах, є відображенням соціального розвитку та змін, в тому числі щодо відкриття нових можливостей для жінок та утвердження гендерної рівності. У мові з'являються нові слова, які відображають нові соціальні явища, речі, відносини тощо. Вживання фемінітивів є важливим для протидії «гендерній сліпоті» та девізуалізації ролі жінок в суспільному житті.

Кабінет Міністрів України 22 травня 2019 року затвердив Новий український правопис — зібрання правил, що встановлюють способи передавання української літературної мови на письмі. Документ підготовлено Українською національною комісією з питань правопису, що працювала впродовж 2015—2018 рр. Вона врахувала окремі зауваження та пропозиції, висловлені під час громадського обговорення проекту (серпень-вересень 2018 р.).

У розділі «Правопис суфіксів. Іменникові суфікси» в п. 32.4. містяться наступні правила: «За допомогою суфіксів -к-, -иц-(я), -ин-(я), -ес- та ін. від іменників чоловічого роду утворюємо іменники на означення осіб жіночої статі. Найуживанішим є суфікс -к-, бо він поєднуваний з різними типами основ: áвторка, диза́йнерка, дире́кторка, реда́кторка, співа́чка, студéнтка, фігури́стка та ін. Суфікс -иц-(я) приєднуємо насамперед до основ на -ник: верста́льниця, набі́рниця, пора́дниця та -ень: учeníця. Суфікс -ин-(я) сполучаємо з основами на -ень: кравчи́ня, плавчи́ня, продавчи́ня, на приголосний: майстри́ня, філологі́ня; бойкі́ня, лемкі́ня. Суфікс -ес- рідковживаний: дияконе́са, патронéса, поетéса».

Тож офіційний документ нарешті зафіксував питому рису української мови, яка з політичних причин кілька десятиліть витіснялася з мовної картини світу

Вживати фемінітиви важливо ще й тому, що під час гібридних війн, а саме в такій ситуації зараз перебуває Україна, «символічні компоненти виходять на перший план і починають відігравати ледве не вирішальну роль. А носіями передачі смислів є вербальні засоби (слова, словосполучення, тексти) та невербальні реалізатори (візуальні, звукові тощо)».

Джерела: Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://a-z-gender.net/ua/feminitivi.html>

ГЕНДЕРНО-ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО ТА ЙОГО ВИДИ

Левченко К. Б., Легенька М. М., Євсюкова М. В., Черепиха К. В.

Жінки — більшість, що існує на правах меншості.

Ліза Кремер

Одним із найбільших проявів нерівності та дискримінації в суспільстві є гендерно-зумовлене насильство.

У програмах розвитку, зокрема Фонду народонаселення ООН, використовується таке визначення, яке може бути застосоване в українських умовах: «Гендерне насильство — це насильство, яке стосується чоловіків та жінок і жертвами якого переважно є жінки. Воно виникає як наслідок нерівних владних стосунків між жінками і чоловіками. Це насильство, спрямоване проти жінки, тому що вона жінка, чи непропорційно впливає на жінок. Воно стосується (але не вичерпується) фізичної, сексуальної і психологічної шкоди, включно із залякуванням, стражданнями, примусом та/чи позбавленням свободи в сім'ї чи в суспільстві взагалі. Це також стосується насильства, яке чинить чи не зупиняє держава». Це визначення чітко встановлює соціальні виміри і глибинні причини насильства проти жінок і дівчат. Без такого розуміння проблеми не може

бути сфокусованої і відповідальної політики і зусиль з подолання насильства.

До видів ґендерно-зумовленого насильства відносяться, зокрема, домашнє насильство, сексуальне насильство, зґвалтування, злочини в ім'я честі, сексуальні домагання, каліцтво жіночих ґеніталій та інші.

Домашнє насильство — відрізняється від інших проявів (на вулиці, під час воєнних дій, під час конфлікту, в колективах тощо) тим, що коїться близькими один до одного людьми (родичами або членами сім'ї), які мають тісні стосунки — кровні, емоційні, шлюбні, інтимні, господарські тощо. Відомі чотири основні види домашнього насильства: економічне, психологічне, сексуальне та фізичне. Таким чином, попередження та протидія домашньому насильству, а також надання допомоги постраждалим ускладнюються саме тим, що це правопорушення стосується близьких людей.

Домашнє насильство — глобальне та масштабне явище. Існуючі статистичні дані не відображають усі масштаби, оскільки домашнє насильство є латентним явищем, постраждалі не завжди повідомляють про факти насильства через різні причини (страх перед кривдником, страх осуду, сором, фізичну неможливість, психологічну пригніченість тощо). За даними ООН, кожна третя жінка у світі стикається з домашнім насильством, як правило, фізичним або сексуальним. Також формами домашнього насильства є економічне та психологічне.

Дуже важливо вміти ідентифікувати насильство. Основними ознаками (але не вичерпними), за якими можна ідентифікувати особу, яка постраждала від насильства, є такі:

Ознаки фізичного насильства:

- ушкодження кісток або м'яких тканин, різного типу травми, забиття, гематоми;
- рани на голові чи обличчі;
- вибиті, або зламані зуби;
- зламана, або зміщена щелепа;
- синці на тілі та під очима;

- ушкодження барабанних перетинок;
- сліди від укусів;
- нетипові опіки (сигаретою, гарячими предметами, кислотами тощо);
- викидні, мертворождені діти, передчасні пологи.

Ознаки сексуального насильства:

- ушкодження на животі, грудях, в ділянці статевих органів, у тому числі в період вагітності;
- запальні процеси статевих органів та хвороби, що передаються статевим шляхом;
- вагінальні, або ректальні місця мають сліди від ударів або розриви;
- почуття: спустошеності, провини, внутрішньої та фізичної забрудненості, ізоляції, безнадійності створення близьких стосунків із чоловіком;
- страх переслідувань, стигматизації та реакції оточуючих;
- самостигматизація;
- закритість;
- депресія;
- безпорадність;
- невпевненість у своїх рішеннях;
- втрата довіри до людей (у тому числі до близьких, які допомагають і не докоряють);
- відчуття психологічного зламу, злам самооцінки, втрата віри в себе та можливості щось змінити.

Ознаки психологічного насильства:

- депресія;
- низька самооцінка, замкнутість;
- недоглянута зовнішність;
- анорексія, або булімія;
- вживання алкоголю або наркотиків;

- безсоння;
- психосоматичні хвороби;
- напади тривоги;
- нерішуча поведінка;
- уникнення погляду при спілкуванні;
- перманентний стресоподібний стан, фобії, фрустрації, психоемоційні розлади, неврози тощо;
- автоагресивна поведінка: спроби самогубства, членушкодження, вживання алкоголю або наркотиків з метою свідомого завдання собі шкоди (або ж відходу від проблем);
- нав'язливі страхи;
- відчуженість або ворожість у ставленні до дітей.

Ознаки економічного насильства:

- злиденне існування та недоїдання, за наявності реальних прибутків родини;
- неможливість розпоряджатися сімейним бюджетом та власними коштами;
- робота на посаді/ робочому місці, обраному під тиском чоловіка;
- робота, зумовлена необхідністю утримувати чоловіка, який водночас контролює (відбирає) всі фінанси в родині;
- одяг, взуття, що не відповідають сезону та погоді;
- дуже старе вбрання;
- нестача у вазі.

Домашнє насильство існує і не може розглядатися як приватна справа особи. Воно є порушенням прав людини, брутальним виявом ґендерної дискримінації та злочином. Домашнє насильство — виклик для суспільства і держави, оскільки зашкоджує постраждалій особі, вчиняє негативний вплив на дітей та руйнує особистість кривдника. Воно приносить шалені збитки державі та постраждалим сім'ям.

Суспільство, на жаль, і досі толерує насильство. Його виправдовують і насильники, і свідки, поліціанти та соціальні працівники, посилаючись на історію, культуру, традиції, церкву. Його виправдовують жінки — матері та свекрухи, подруги, сусіди та сестри, навіть скривджені, шукаючи провини в собі, у своїх словах та поведінці, у своєму мовчанні або діях. У самому своєму бутті.

Злочини в ім'я, так званої, «честі» — це акти насильства, зазвичай вбивства, члена родини, найчастіше (але не обов'язково) жіночої статі, вчинене родичами за накликане на сім'ю «безчестя». Це охоплює, зокрема, заяви про те, що жертва порушила культурні, релігійні, соціальні чи традиційні норми або звичаї належної поведінки (ст. 42 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).

Каліцтво жіночих геніталій — такі форми умисної поведінки, як: а) видалення, інфібуляція або здійснення будь-якого іншого каліцтва в цілому або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора; б) примушування жінки до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у підпункті «а», або схилання її до цього; в) підбурювання, примушування дівчини до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у підпункті «а», або схилання її до цього (ст. 38 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами).

Сексуальні домагання — дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування.

Примусовий шлюб — це не просто питання примусу до одруження, це акт, що містить цілу низку насильницьких дій; в першу чергу — стосовно жінок і дівчаток, але іноді також — проти чоловіків і хлопчиків. Примушування особи до вступу в шлюб, до продовження примусово укладеного шлюбу, до вступу у співжиття без укладання шлюбу, до продовження та-

кого співжиття, відповідно до українського законодавства визнано злочином.

Джерела: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; «Жінки. Мир. Безпека. Інформаційно-навчальний посібник для фахівців сектору безпеки». Київ, 2018 р.; Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; Конвенція Ради Європи про запобігання насильства стосовно жінок та домашнього насильства та боротьбу із цими явищами.

СЕСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО, ПОВ'ЯЗАНЕ ІЗ КОНФЛІКТОМ

Левченко К. Б.

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, стосується випадків або патернів сексуального насильства по відношенню до жінок, чоловіків, дівчаток чи хлопчиків, що відбуваються в конфлікті або постконфліктному середовищі, яке має прямі або непрямі зв'язки з конфліктом або які відбуваються в інших ситуаціях, що викликають стурбованість у контексті політичних репресій. Таке насильство приймає різні форми, такі як, зокрема, гвалтування, примусова вагітність, примусова стерилізація, примусовий аборт, примусова проституція, сексуальна експлуатація, торгівля людьми, сексуальне рабство, примусове обрізання, кастрація, примусова нагота або будь-які інші форми сексуального насильства порівнянної тяжкості.

Залежно від обставин, це може являти собою воєнний злочин, злочин проти людства, геноцид, тортури або інші грубі порушення прав людини.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ

Жуковська Г. Г., Швед О. В.

Торгівля людьми — здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із

застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи. Торгівля людьми визнана в Україні злочином (ст. 149 Кримінального Кодексу України, максимальне покарання — до 15 років позбавлення волі).

Незважаючи на те, що Україна приєдналася до усіх міжнародних документів у сфері протидії торгівлі людьми, сформувала національну політику протидії, прийняла закон «Про протидію торгівлі людьми» (2011 р.), це явище залишається актуальною проблемою. Із загостренням політичної та економічної ситуації у 2013—2017 рр. та розгортанням збройного конфлікту на Сході України міграційні настрої, а з ними і вразливість населення до торгівлі людьми посилювались.

Торгівля людьми — це не тільки злочин, за який має бути покараний злочинець, але й порушення прав людини, за що несуть відповідальність держави. Саме з позицій захисту прав людини в останні роки розроблялася низка міжнародних документів щодо боротьби з торгівлею людьми. Це, наприклад, Гаазька міністерська декларація (1997 р.), Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.), Факультативний протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює згадану вище Конвенцію, Брюссельська декларація (2002 р.), Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.) та ін., в яких підкреслюється, що торгівля людьми — це порушення людських прав.

Особа, яка постраждала від торгівлі людьми, має право на комплексну соціальну, психологічну та юридичну допомогу, а також встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми. При наявності питань — звертатися на Національну «гарячу лінію» з питань попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації.

Джерела: Конвенція Ради Європи про заходи із протидії торгівлі людьми; Закон України «Про протидію торгівлі людьми».

ЯК ЗУПИНИТИ НАСИЛЬСТВО, ЗОКРЕМА ДОМАШНЄ

Левченко К. Б., Легенька М. М.

Протидія всім видам насильства є одним з напрямів державної політики України. Формування системи протидії та заходів, які дозволяють втручатися в ситуацію насильства та зупиняти його, здійснено завдяки прийняттю Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та нормативно-правових актів на його виконання.

До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Терміновий заборонний припис виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Незалежно від майнових прав кривдника на відповідне житлове приміщення. Терміновий заборонний припис виноситься строком до 10 діб.

Терміновий заборонний припис може містити такі заходи: зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Обмежувальний припис стосовно кривдника видається судом. Він включає заходи тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною;

4) заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалої особи;

5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею;

б) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб. Обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців.

Джерела: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

АКЦІЯ «16 ДНІВ ПРОТИ НАСИЛЬСТВА»

Левченко К. Б., Швед О. В., Дунебабіна О. А.

Емансипація означає однаковий статус різних ролей.

Аріана Стасінопулос

З початку двохтисячних років в Україні щорічно з 25 листопада по 10 грудня проходить акція «16 днів проти насильства». Про неї чимало говорять та пишуть засоби масової інформації, громадські організації, студенти та учні проводять різноманітні заходи та флешмоби, в навчальних закладах, а в останні роки і в різних організаціях — державних та міжнародних — проводяться просвітні заходи. Що це за акція? Чому вона проводиться? Хто ініціював? І чому саме в ці дні?

Акція «16 днів проти насильства» є міжнародною і проводиться за ініціативою Центру Жіночого Глобального лідерства з 1991 року. Мета проведення акції — привернення уваги громадськості до актуальної для українського суспільства проблеми подолання насильства в сім'ї, щодо жінок, жорстокого поводження з дітьми, протидії торгівлі людьми, забезпечення рівних прав жінок і чоловіків та активізація партнерського руху органів державної влади, державних закладів, громадських організацій до проблем насильства в сім'ї та захисту прав жінок.

Акція починається 25 листопада з Міжнародного дня боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок і завершується 10 грудня — в Міжнародний день прав людини. Але фактично кожен з 16-ти днів акції має своє змістовне наповнення і присвячений боротьбі за людські права.

25 листопада — Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок — відзначається з 1981 року в пам'ять про трагічну загибель трьох сестер Мірабаль, які були жорстко вбиті під час диктатури домініканського правителя Рафаеля Трухільо в 1960 році. Офіційно цей день був оголошений Генеральною Асамблеєю ООН Міжнародним днем боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок у 1999 році з метою привернення уваги людства до цієї глобальної проблеми і об'єднання зусиль для його зупинення.

1 грудня — Всесвітній день боротьби із СНІДом, який вперше було відзначено в 1988 році з ініціативи Всесвітньої організації охорони здоров'я. Вірус імунодефіциту людини та синдром набутого імунодефіциту поширюється не лише в Україні, але й у всьому світі

2 грудня — Міжнародний день боротьби за скасування рабства. 2 грудня 1949 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, яке отримало назву «білого рабства». Але коли говорять про сучасне рабство, мова йде не лише про сексуальну експлуатацію. Рабська праця використовується в будівництві та промисловості, риболовецькій галузі

та сільському господарстві, в домашній праці тощо. За даними міжнародних досліджень, у світі примусова праця приносить зловмисникам 150 мільярдів доларів на рік.

3 грудня — Міжнародний день людей з інвалідністю, покликаний привернути увагу до проблем людей з інвалідністю, захисту їхніх прав, гідності і благополуччя. Він відзначається на основі резолюції Генеральної Асамблеї ООН, прийнятої в 1992 році. Цей день є нагадуванням людству про його обов'язок виявляти турботу і милосердя до найбільш незахищеної частини суспільства — людей із інвалідністю.

5 грудня — Міжнародний день волонтера, встановлений за ініціативою та рішенням Генеральної Асамблеї ООН, яка в 1985 році на 40-й сесії у спеціальній резолюції запропонувала урядам відзначати 5 грудня як «Міжнародний день волонтерів в ім'я економічного і соціального розвитку» (резолюція № A/ RES/47/3), закликавши їх здійснювати заходи для спонукання людей у всіх сферах діяльності пропонувати свої послуги як волонтерів.

6 грудня — річниця «Монреальської різанини», злочину на ґрунті ненависті коли 14 жінок-студенток Монреальського Політехнічного інституту були вбиті злочинцем Марком Лепином 6 грудня 1989 року через те, що «вони були феміністками», про що він написав у передсмертному листі.

9 грудня — день протидії корупції. Саме 9 грудня 2003 року у мексиканському місті Мерида на політичній конференції високого рівня була відкрита для підписання Конвенція ООН проти корупції, яка набрала чинності вже 14 грудня 2005 року як міжнародний правовий документ, обов'язковий до виконання її сторонами.

10 грудня — Міжнародний день прав людини. Уряди країн — членів ООН 10 грудня 1948 року визнали права людини «на життя, свободу та недоторканість особи для всіх без винятків», підписавши Загальну декларацію прав людини.

Розділ 18. ПРАВА ДИТИНИ

СТАТУС ДИТИНИ

Чернявський С. С., Костюк В. Л.

Найкраще, що ми можемо дати нашим дітям, — це навчити їх любити себе.

Луїза Хей

Дитиною визнається особа до досягнення нею повноліття. Повноліття за українським законодавством настає з вісімнадцяти років (ч. 1 ст. 34 ЦК).

Отже, до досягнення 18 років фізична особа має правовий статус дитини (ст. 6 Сімейного Кодексу України).

Відповідно до статті 1 Конвенції ООН про права дитини — дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, застосованим до даної особи, вона не досягла повноліття раніше.

Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми від 20 травня 1980 р. дає таке визначення: «Дитина» означає особу будь-якого громадянства, що не досягла 16 років і не має права самостійно вирішувати стосовно місця свого проживання за законодавством місця її звичайного проживання, законодавством її громадянства чи за внутрішнім законодавством запитуваної Держави».

Правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття (ст. 6 СК). У свою чергу, законодавець за критерієм до-

сягнення дитиною 14-річного віку поділяє дітей на: малолітніх (до чотирнадцяти років) та неповнолітніх (від чотирнадцяти до вісімнадцяти років). Зазначене положення СК дає підстави визначити специфічною ознакою правового статусу дитини його динамічний характер (особи набувають прав та обов'язків дитини від народження та вони припиняються із досягненням такою особою повноліття, однак протягом періоду дитинства обсяг прав та обов'язків змінюється). У свою чергу, правовий статус загалом характеризується статичним характером.

Згідно із Законом України «Про охорону дитинства» дитина — особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосованим до неї, вона не набуває повноліття раніше.

До досягнення 18 років фізична особа має правовий статус дитини. Наявність у особи правового статусу дитини означає, що така особа має відповідні права та обов'язки дитини.

Спеціальні норми, які конкретизують обсяг прав та обов'язків дитини, містяться як у СК (ст. ст. 148, 149, 152, 160, 177, 179, 243, 247, 253 тощо), так і у ЦК (ст. ст. 31, 32, 33).

Незрілість дитини. За міжнародно-правовими актами зрілою визнається людина, яка досягла 18-ти років.

Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років (ст. 6 СК). Коментована стаття кореспондує положенням статті 31 ЦК, якою визначається часткова дієздатність малолітньої фізичної особи, яка хоча і не називається у ЦК дитиною, але по суті вікових ознак є такою.

Неповноліття — це соціально-правова категорія, яка є складовою більш широкої категорії — дитинство, що узагальнено розуміється як період, у якому здійснюється реалізація прав дитини.

Неповнолітня дитина має неповну цивільну дієздатність в силу ст. 32 ЦК, а також має певний особливий статус у сімейних правовідносинах. Так, на відміну від малолітньої дитини, неповнолітня дитина може надавати згоду на зміну її по батькові в разі зміни ім'я її батька (ст. 149 СК). Неповнолітня дитина самостійно визначає своє місце проживання, якщо її батьки прожи-

вають окремо (ст. 160 СК) тощо. Дитина, яка досягла 14 років, вправі самостійно звернутися до суду за захистом своїх прав та законних інтересів (ч. 3 ст. 152 СК).

Повноліття — вік, по досягненню якого людина набуває повної відповідальності за свої дії та вчинки згідно з Конституцією та законодавством. При цьому людина набуває також додаткових прав та зобов'язань. Дітей, що не досягнули повноліття, називають неповнолітніми. У різних країнах вік, після досягнення якого людина стає повнолітньою, різний. Та, в основному, це 18 років, як в Україні.

Неповнолітня дитина має неповну цивільну дієздатність в силу ст. 32 ЦК, а також має певний особливий статус у сімейних правовідносинах.

Права дитини підлягають спеціальному захисту на підставі положень Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

3. Конвенція ООН про права дитини, прийнята Резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

4. Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми від 20 трав. 1980 р., ратифікована Україною із заявами та застереженнями 6 березня 2008 р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_327.

5. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

7. Неповнолітні // Юридична енциклопедія: [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія, 2002. — Т. 4 : Н — П. — 720 с. : іл. — ISBN 966-7492-04-4.

ПРАВА ДИТИНИ

Чернявський С. С., Костюк В. Л.

З усіх загалом аморальних відносин ставлення до дітей, як до рабів, є найбільш аморальним.

Гегель

Права дитини — система можливостей для цілісного розвитку дитини в умовах середовища, враховуючи незрілість дитини (за міжнародно-правовими актами зрілою визнається людина, яка досягла 18-ти років).

Благополуччя дітей та їх права завжди викликали пильну увагу міжнародного співтовариства. Ще в 1924 році Ліга Націй прийняла Женевську Декларацію прав дитини. У той час права дітей розглядалися в основному в контексті заходів, які необхідно було прийняти відносно рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми.

У 1959 році Організація Об'єднаних Націй (ООН) прийняла Декларацію прав дитини, в якій проголошені соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей.

20 листопада 1989 року Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Конвенція про права дитини, яка вважається світовою конституцією для дітей — 54 статті (всі права поширюються на всіх дітей).

Українське законодавство з питань прав дитини: Конституція України, Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, Конвенція «Про права дитини» ратифікована ВРУ

27.02.1991, Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», Закон України «Про охорону дитинства».

Дитина має право на: життя, ім'я, громадянство, відсутність дискримінації, свободу совісті і релігійних переконань, життя з батьками, працю, відпочинок, захист життя та здоров'я, освіту, відсутність рабства, житло, свободу слова, отримання інформації, користування досягненнями культури, створювання сім'ї, участь у науково-технічній та художній творчості.

Народившись, дитина отримує право на громадянство, має право жити і виховуватися у сім'ї, знати своїх батьків, отримувати від них захист своїх прав і законних інтересів. На ім'я дитини може бути відкрито рахунок у банку.

Дитина має право на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті й займатися мистецтвом (ст. 31 Конвенції про права дитини).

Держави поважають і заохочують право дитини на всебічну участь у культурному і творчому житті та сприяють наданню їй відповідних і рівних можливостей для культурної і творчої діяльності, дозвілля і відпочинку.

Діти мають особливе право — право на гру, адже, граючись, вони пізнають світ, розвиваються і готуються до дорослого життя.

Півторарічний громадянин має право відвідувати ясла.

Трьохрічний громадянин має право відвідувати дитячий садок.

Шестирічний громадянин має право:

- відвідувати школу;
- самостійно заключати дрібні побутові угоди.

Десятирічний громадянин:

- дає згоду на зміну свого імені та прізвища;

- дає згоду на своє всиновлення або передачу в прийомну родину, або відновлення батьківських прав своїх батьків;
- висловлює свою думку про те, з ким із його батьків, після розірвання шлюбу, він хотів би жити;
- має право бути заслуханим у ході будь-якого судового або адміністративного розгляду;
- може вступати в дитячі суспільні об'єднання.

Чотирнадцятирічний громадянин має право: отримати паспорт громадянина України з безконтактним електронним носієм, вибирати місце проживання (за згодою батьків), за згодою батьків укласти будь-які угоди, здійснювати свої авторські права як результат своєї інтелектуальної діяльності, вступати на роботу з дозволу батьків (на легку працю не більше 4 годин у день), вимагати відміни усиновлення, навчатися водінню мотоцикла, на вибір лікаря при зверненні за наданням медичної допомоги та вибору методів лікування відповідно до його рекомендацій, управляти велосипедом під час руху дорогами. Несе карну відповідальність за деякі злочини, несе майнову відповідальність по укладених угодах, а також за заподіяну майнову шкоду, може бути виключений зі школи за порушення.

П'ятнадцятирічний громадянин має право вступу на роботу (24 годинний робочий тиждень).

Шістнадцятирічний громадянин має право: взяти шлюб при наявності поважних причин, управляти мопедом при їзді по дорогах, навчатися водінню автомобіля на дорогах в присутності інструктора, заключати трудовий договір (контракт), робочий тиждень не повинен перебільшувати 36 годин, підлягає адміністративній та карній відповідальності за правопорушення.

Сімнадцятирічний громадянин підлягає початковому ставленню на військовий облік (видається приписне свідоцтво).

У 18 років настає повна дієздатність громадянина. Отримує всі права та накладає на себе будь-які обов'язки.

Джерела: 1. Конвенція про права дитини, прийнята Резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. Права дитини в Україні (13.10.2018) // Головне територіальне управління юстиції у місті Києві [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://protocol.ua/ua/prava_ditini_v_ukraini/.

3. ID: Видача паспорта громадянина України у формі картки по досягненню 14-річного віку (вперше) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dmsu.gov.ua/poslugi/pasport-gromadyanina-ukrajni/id-vidacha-pasporta-gromadyanina-ukrajni-u-formi-kartki-po-dosyagnennyu-14-richnogo-viku-vpershe.html>.

НАЙКРАЩІ ІНТЕРЕСИ ДИТИНИ

Костюк В. Л.

Самовиховання — найважчий різновид самообслуговування.

Евгеніуш Коркош

Найкращі інтереси дитини — це принцип зі сфери захисту прав дитини, що стосується прийняття рішень. В ст. 3 Конвенції про права дитини говориться: «В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини». В оцінці найкращих інтересів дитини необхідно дотримуватись балансу «всіх елементів, необхідних для прийняття рішення в конкретній ситуації для конкретної дитини або групи дітей».

На практиці цей принцип застосовується в різних формах: від врахування думки дитини під час судових процесів (наприклад, у випадку розлучення батьків і рішення щодо того, з ким проживатиме дитина) до заохочення участі дітей у формуванні соціальної політики.

До оцінки найкращих інтересів дитини доцільно залучати більш як одного фахівця чи організацію через велике розмаїття факторів, вартих уваги. Особливо експерти ООН підкреслюють необхідність врахування точки зору самої дитини.

Аспекти, які мають відношення до визначення найкращих інтересів дитини:

- погляди та прагнення дитини;
- її особистість, вік та стать, персональна історія та соціально-культурне тло;
- турбота, захист і безпека дитини;
- благополуччя дитини;
- сімейне оточення, стосунки та контакти з сім'єю;
- соціальні контакти дитини з однолітками і дорослими;
- фактори вразливості, тобто ризики, з якими дитина стикається, і можливості захисту, забезпечення її прав і можливостей;
- наявні в дитини навички та розвиток її здібностей;
- права і потреби у галузях охорони здоров'я та освіти;
- розвиток дитини, її поступовий перехід у доросле і самостійне життя;
- будь-які інші особливі потреби дитини.

До процесуальних гарантій та документації у визначенні найкращих інтересів відносяться:

Джерела:

1. Конвенція про права дитини, прийнята Резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. Найкращі інтереси дитини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%89%D1%96_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B8_%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8

УПОВНОВАЖЕНИЙ ПРЕЗИДЕНТА З ПРАВ ДИТИНИ

Костюк В. Л.

Виховувати дитину легко.
Важко лише полюбити резуль-
тат виховання.

Вернер Шнайдер

Уповноважений Президента України з прав дитини забезпечує здійснення Президентом України конституційних повноважень у цій сфері.

З метою забезпечення належних умов для реалізації громадянських, економічних, соціальних та культурних прав дітей в Україні, беручи до уваги необхідність особливого піклування про дитину, на виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав дитини Президентом України запроваджено інституцію Уповноваженого Президента України з прав дитини. Відповідні Укази Президента України «Про Уповноваженого Президента України з прав дитини» та «Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини» були видані 11 серпня 2011 року.

Уповноважений відповідно до покладених на нього завдань має право:

1) брати у встановленому порядку участь в опрацюванні проєктів законів, актів Президента України з питань прав та законних інтересів дитини;

2) відвідувати в установленому порядку спеціальні установи для дітей, заклади соціального захисту дітей та інші заклади, в яких перебувають діти, у тому числі місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи виконання покарань (СІЗО, виховні колонії), психіатричні заклади, спеціальні навчально-виховні установи, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію про умови їх тримання;

3) звертатися до державних органів щодо сприяння вирішенню питань, віднесених до компетенції Уповноваженого;

4) одержувати в установленому порядку від державних підприємств, установ, організацій необхідну інформацію, документи і матеріали, у тому числі з обмеженим доступом, з питань, що належать до компетенції Уповноваженого;

5) залучати в разі потреби в установленому порядку до опрацювання окремих питань представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також експертів, учених та фахівців, у тому числі на договірній основі;

6) брати в установленому порядку участь у засіданнях державних органів з питань, що належать до компетенції Уповноваженого;

7) звертатися до державних органів, у тому числі правоохоронних, щодо виявлених фактів порушень прав та законних інтересів дитини;

8) вивчати в установленому порядку стан роботи із соціально-правового захисту дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах для дітей і закладах соціального захисту дітей, стан виховної роботи з дітьми у навчальних закладах;

9) взаємодіяти з організаціями, у тому числі міжнародними, з питань захисту прав та законних інтересів дитини.

Діяльність Уповноваженого з прав дитини тісно пов'язана із поширенням знань про Права дитини серед дітей та дорослих.

Для надання консультативної допомоги Уповноваженому створена і діє Громадська консультативна рада з питань захисту прав дитини на правах робочої групи Адміністрації Президента України. До складу Громадської консультативної ради увійшли 40 міжнародних та всеукраїнських громадських організацій, що працюють в інтересах дітей. У роботі Ради беруть активну участь представники всіх релігійних конфесій України.

З моменту запровадження посади Уповноваженого налагоджена тісна співпраця з Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, реалізуються спільні проєкти.

18 грудня 2014 року на посаду Уповноваженого Президента України з прав дитини призначено Миколу Кулебу. В червні 2019 року він був перепризначений на цю посаду.

Джерела:

Уповноважений Президента України з прав дитини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%B7_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8

ПРАВозДАТНІСТЬ ТА ДІЄЗДАТНІСТЬ ДИТИНИ

Костюк В. Л., Петровський А. В.

Правоздатність — це здатність фізичної особи мати цивільні права та обов'язки. Хоча моментом виникнення цивільної правоздатності фізичних осіб законодавець визначив момент народження (ст. 25 ЦК), він не припускає, що правоздатність це не природне право особи і вона набуває його одразу у повному обсязі. Цивільна правоздатність властива кожній людині, від неї не можна відмовитися або уступити будь-кому. Водночас, законодавець передбачає випадки, коли закон охороняє права зачатої, але ще ненародженої дитини, наприклад, якщо дитина повинна народитися після смерті свого батька-спадкодавця

Здатність мати певні права та обов'язки може обумовлюватися досягненням фізичною особою певного віку. Так, фізична особа, яка досягла 14 років, має право на вибір лікаря та методів лікування, давати згоду на надання медичної допомоги (ч. 2, 3 ст. 284 ЦК), на вибір місця проживання (ч. 2 ст. 29 ЦК), на вільне самостійне пересування по території України (абзац перший ч. 2 ст. 313 ЦК), на зміну свого прізвища та (або) власного імені (ч. 1 ст. 295 ЦК); фізична особа, яка досягла 16 років, має право на вільний самостійний виїзд за межі України (абзац другий ч. 3 ст. 313 ЦК); фізична особа (жінка), яка досягла

17 років, має право на шлюб (ч. 1 ст. 22 СК); фізична особа, яка досягла 18 років, має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин (ч. 1 ст. 290), бути набувачем у договорі довічного утримання (догляду) (ч. 2 ст. 746 ЦК) тощо.

Законодавець вводить положення, відповідно до якого здатність мати окремі права та обов'язки пов'язується з досягненням фізичною особою відповідного віку, у випадках, встановлених законом. Це пов'язано насамперед з тим, що наявність у фізичної особи окремих суб'єктивних прав до досягнення нею певного віку може призвести до того, що хтось зможе зловживати її правами, а інколи навіть і завдавати шкоди її інтересам.

Цивільна дієздатність фізичної особи — це її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Закон розрізняє кілька різновидів дієздатності: повна — з 18 років; неповна — від 14 до 18 років; часткова — до 14 років; обмежена; визнання фізичної особи недієздатною. Однак ЦК передбачає випадки і порядок надання повної цивільної дієздатності неповнолітній особі (ст. 34—35 ЦК).

Фізична особа, яка не досягла 14 років (малолітня особа), має право: 1) самостійно вчиняти дрібні побутові правочини. Правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість; 2) здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом.

Малолітня особа не несе відповідальності за завдану нею шкоду (ст. 31 ЦК).

Крім правочинів, передбачених ст. 31 ЦК, фізична особа у віці від 14 до 18 років (неповнолітня особа) має право:

1) самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами;

2) самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом;

3) бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи;

4) самостійно укладати договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунку).

Неповнолітня особа вчиняє інші правочини за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників. На вчинення неповнолітньою особою правочину щодо транспортних засобів або нерухомого майна повинна бути письмова нотаріально посвідчена згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозвіл органу опіки та піклування.

Неповнолітня особа може розпоряджатися грошовими коштами, що внесені повністю або частково іншими особами у фінансову установу на її ім'я, за згодою органу опіки та піклування та батьків (усиновлювачів) або піклувальника.

Згода на вчинення неповнолітньою особою правочину має бути одержана від батьків (усиновлювачів) або піклувальника та органу опіки та піклування відповідно до закону.

За наявності достатніх підстав суд за заявою батьків (усиновлювачів), піклувальника, органу опіки та піклування може обмежити право неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавити її цього права.

Суд скасовує своє рішення про обмеження або позбавлення цього права, якщо відпали обставини, які були підставою для його прийняття.

Порядок обмеження цивільної дієздатності неповнолітньої особи встановлюється Цивільним процесуальним кодексом України.

Відповідно до ст. 34 ЦК у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу.

У разі припинення шлюбу до досягнення фізичною особою повноліття набута нею повна цивільна дієздатність зберігається.

У разі визнання шлюбу недійсним з підстав, не пов'язаних з протиправною поведінкою неповнолітньої особи, набута нею повна цивільна дієздатність зберігається.

Відповідно до ст. 35 ЦК повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини. Надання повної цивільної дієздатності провадиться за рішенням органу опіки та піклування за заявою заінтересованої особи за письмовою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника, а у разі відсутності такої згоди повна цивільна дієздатність може бути надана за рішенням суду.

Повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю.

За наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому разі фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту державної реєстрації її як підприємця.

Джерела: 1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Правоздатність [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>.

РОБОТА ДІТЕЙ ТА ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

Іванов Ю. Ф.

Відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України, правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття (18 років), неповнолітньою вважається дитина у віці від 14 до 18 років.

Законодавством закріплено спеціальні правила працевлаштування неповнолітніх. Трудовий договір із ними можна укласти лише тоді, коли вони досягли 16 років. За згодою одного з батьків чи особи, яка його замінює, як виняток, може бути прийнято на роботу осіб, які досягли 15 років. Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненню ними чотирнадцятирічного віку за згодою одного з батьків або особи, яка його замінює.

Оскільки організм неповнолітнього тільки формується, є потреба регулярно слідкувати за станом його здоров'я. Усі особи, молодші 18 років, можуть влаштуватися на роботу лише після попереднього медичного огляду і надалі, до досягнення 21 року, щороку повинні проходити обов'язковий медичний огляд.

Навантаження для працівників віком від 16 до 18 років становить 36 год. на тиждень, для осіб віком від 15 до 16 років (учнів віком від 14 до 15 років, які працюють під час канікул) — 24 год. на тиждень. Для робітників віком до 18 років норми виробітку визначаються з урахуванням норм виробітку для дорослих робітників пропорційно скороченому робочому часу. Заробітну плату працівники, молодші 18 років, за скороченої тривалості щоденної роботи отримують у тому самому розмірі, які працівники відповідних категорій за повної тривалості щоденної роботи.

Заборонено залучати працівників, молодших 18 років, до нічних, надурочних робіт і робіт у вихідні дні. В інтересах охорони

здоров'я неповнолітніх неможливе застосування праці таких осіб на важких роботах і роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах.

Наказом МОЗ України від 31 березня 1994 року № 46 затверджено Перелік важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, де заборонене застосування праці неповнолітніх. Цим наказом визначено, що застосування праці неповнолітніх у виробництвах, професіях і на роботах із важкими та шкідливими умовами праці не дозволяється на всіх підприємствах, установах і організаціях незалежно від форм власності й видів їх діяльності. Прийом на навчання за професіями, зазначеними в Переліку, можливий за умови досягнення особами 18-річного віку на момент закінчення навчання. Заборонено також залучати осіб, молодших 18 років, до підіймання і пересування речей, маса яких перевищує визначені для них граничні норми. Граничні норми підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми затверджені наказом МОЗ України від 22 березня 1996 року № 59.

Трудове законодавство надає пільги для працівників, молодших 18 років, і в отриманні відпусток. Так, щорічна основна відпустка для них має більшу тривалість, порівняно з відпусткою повнолітніх працівників, і становить 31 календарний день та має бути надана в зручний для них час.

АЛІМЕНТИ ДІТЯМ

Герасимчук Л. В.

Відповідно до Сімейного Кодексу України батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються за домовленістю між ними. За домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі.

За рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твер-

дій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина.

Спосіб стягнення аліментів, визначений рішенням суду, змінюється за рішенням суду за позовом одержувача аліментів.

При визначенні розміру аліментів суд враховує: стан здоров'я та матеріальне становище дитини; стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів; наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; наявність рухомого та нерухомого майна, грошових коштів; доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів; інші обставини, що мають істотне значення.

Розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Частка заробітку (доходу) матері, батька, яка буде стягуватися як аліменти на дитину, визначається судом. Якщо стягуються аліменти на двох і більше дітей, суд визначає єдину частку від заробітку (доходу) матері, батька на їх утримання, яка буде стягуватися до досягнення найстаршою дитиною повноліття. Якщо після досягнення повноліття найстаршою дитиною ніхто з батьків не звернувся до суду з позовом про визначення розміру аліментів на інших дітей, аліменти стягуються за вирахуванням тієї рівної частки, що припадала на дитину, яка досягла повноліття.

Той із батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина, має право звернутися до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину — однієї чверті, на двох дітей — однієї третини, на трьох і більше дітей — половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину.

Суд за заявою одержувача визначає розмір аліментів у твердій грошовій сумі. Розмір аліментів, визначений судом або за домовленістю між батьками у твердій грошовій сумі, підлягає індексації відповідно до закону. Той із батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина, має право звернутися до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення аліментів у розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо). Розмір участі одного з батьків у додаткових витратах на дитину в разі спору визначається за рішенням суду, з урахуванням обставин, що мають істотне значення. Додаткові витрати на дитину можуть фінансуватися наперед або покриватися після їх фактичного понесення разово, періодично або постійно.

За заявою платника аліментів або за власною ініціативою орган опіки та піклування перевіряє цільове витрачання аліментів.

У разі нецільового витрачання аліментів платник має право звернутися до суду з позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення частини аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України.

Батьки можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину, якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і забезпечує повністю її потреби. Батьки можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину тільки за рішенням суду. Якщо дитина перестала отримувати дохід або її дохід зменшився, заінтересована особа має право звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів.

Батьки мають право укласти договір про сплату аліментів на дитину, у якому визначити розмір та строки виплати. Договір укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується. У разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за дого-

вором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Аліменти на дитину присуджуються за рішенням суду від дня пред'явлення позову, а в разі подання заяви про видачу судового наказу — із дня подання такої заяви. Аліменти за минулий час можуть бути присуджені, якщо позивач подасть суду докази того, що він вживав заходів щодо одержання аліментів з відповідача, але не міг їх одержати у зв'язку з ухиленням останнього від їх сплати. У цьому разі суд може присудити аліменти за минулий час, але не більш як за три роки.

Розмір аліментів, визначений за рішенням суду або домовленістю між батьками, може бути згодом зменшено або збільшено за рішенням суду за позовом платника або одержувача аліментів у разі зміни матеріального або сімейного стану, погіршення або поліпшення здоров'я когось із них.

Аліменти можуть бути стягнуті за виконавчим листом за минулий час, але не більш як за три роки, що передували пред'явленню виконавчого листа до виконання. Якщо за виконавчим листом, пред'явленим до виконання, аліменти не стягувалися у зв'язку з розшуком платника аліментів або у зв'язку з його перебуванням за кордоном, вони мають бути сплачені за весь минулий час.

ШЛЮБНИЙ ВІК ТА ВІК СЕКСУАЛЬНОЇ ЗГОДИ

Євсюкова М. В., Левченко К. Б.

Право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку. Шлюбний вік в Україні, як і в більшості європейських країн, встановлюється у вісімнадцять років (стаття 22 Сімейного кодексу України) і для жінок, і для чоловіків.

За заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам (стаття 23 Сімейного кодексу України).

Вік сексуальної згоди — це вік, коли людина вважається юридично компетентною для згоди на сексуальні дії, і, отже, це

мінімальний вік людини, з якою інша особа має юридичне право займатися сексуальною діяльністю. Визначальним аспектом законодавчого закріплення віку згоди є те, що особа, яка не досягла мінімального віку, вважається жертвою, а її сексуальний партнер — злочинцем. Метою встановлення віку згоди є захист неповнолітніх від статевих актів з людьми зрілого віку.

Стаття 18 Конвенції Ради Європи про боротьбу із сексуальним насильством щодо дітей та сексуальною експлуатацією передбачає законодавче встановлення віку, до досягнення якого забороняється займатися діяльністю сексуального характеру з дитиною.

Найнижчий вік сексуальної згоди встановлений — в Ємені — 9 років. Найвищий більш ніж у 20 країнах — 18 років. В більшості країн світу такий вік визначено в 16 років.

В Україні також такий вік визначено у 16 років. Відповідно до положень ст. 155 Кримінального кодексу України «Статеві зносини з особою, яка не досягла 16-річного віку», кримінально караються будь-які статеві зносини з особою, яка не досягла 16-річного віку.

Джерела: Конвенції Ради Європи про боротьбу із сексуальним насильством щодо дітей та сексуальною експлуатацією

ПРАВА І ОBOB'ЯЗКИ ІНШИХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї

Калінюк А. Л.

Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів регулюються главами 21—22 розділу V Сімейного кодексу України.

Основними особистими немайновими правами та обов'язками інших членів сім'ї та родичів є:

1) права баби та діда, прабаби та прадіда на виховання та захист внуків, правнуків:

- баба, дід, прабаба, прадід мають право спілкуватися зі своїми внуками, правнуками, брати участь у їх вихованні;
- батьки чи інші особи, з якими проживає дитина, не мають права перешкоджати у здійсненні бабою, дідом, прабабою, прадідом своїх прав щодо виховання внуків, правнуків;

- якщо такі перешкоди чиняться, баба, дід, прабаба, прадід мають право на звернення до суду з позовом про їх усунення;
- баба і дід мають право звернутися за захистом прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх непрацездатних внуків до органу опіки та піклування або до суду без спеціальних на те повноважень.

2) права братів та сестер на спілкування:

- брати та сестри, зокрема ті, які не проживають разом, мають право на спілкування;
- мати, батько, баба, дід, інші особи, з якими проживають неповнолітні брати та сестри, зобов'язані сприяти їхньому спілкуванню;
- повнолітні особи мають право брати участь у вихованні своїх неповнолітніх братів та сестер, незалежно від місця їхнього проживання.

Зверніть увагу! Права та обов'язки, встановлені Сімейним кодексом України для братів та сестер, мають рідні (повнорідні, неповнорідні) брати та сестри.

3) право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки:

- якщо мачуха, вітчим проживають однією сім'єю з малолітніми, неповнолітніми пасинком, падчеркою, вони мають право брати участь у їхньому вихованні.

4) права та обов'язки особи, яка взяла у свою сім'ю дитину, щодо її виховання:

- особа, яка взяла у свою сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, має права та обов'язки щодо її виховання та захисту.

Зверніть увагу! Сестра, брат, мачуха, вітчим мають право на самозахист своїх малолітніх, неповнолітніх, повнолітніх непрацездатних братів, сестер, пасинка, падчерки. З метою реалізації даного права зазначені особи мають право звернутися за захистом прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх та по-

внолітніх непрацездатних братів, сестер, пасинка, падчерки до органу опіки та піклування або до суду без спеціальних на те повноважень.

5) обов'язки особи піклуватися про бабу, діда, прабабу, прадіда, а також про того, з ким вона проживала однією сім'єю:

- внуки, правнуки зобов'язані піклуватися про своїх бабу, діда, прабабу, прадіда;
- повнолітні брати, сестри, пасинки, падчерки зобов'язані піклуватися про брата, сестру, вітчима, мачуху, які вихували їх та надавали їм матеріальну допомогу;
- такий обов'язок мають особи і щодо тих, з ким вони проживали однією сім'єю до досягнення повноліття.

Обов'язок по утриманню інших членів сім'ї та родичів:

1) баба, дід зобов'язані утримувати своїх малолітніх, неповнолітніх внуків, якщо у них немає матері, батька або якщо батьки не можуть з поважних причин надавати їм належного утримання, за умови, що баба, дід можуть надавати матеріальну допомогу;

2) повнолітні внуки, правнуки зобов'язані утримувати непрацездатних бабу, діда, прабабу, прадіда, які потребують матеріальної допомоги і якщо у них немає чоловіка, дружини, повнолітніх дочки, сина або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання, за умови, що повнолітні внуки, правнуки можуть надавати матеріальну допомогу;

3) повнолітні брати, сестри зобов'язані утримувати малолітніх, неповнолітніх братів та сестер, які потребують матеріальної допомоги і якщо вони не мають батьків, чоловіка, дружини або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання, за умови, що повнолітні брати та сестри можуть надавати матеріальну допомогу;

4) повнолітні брати і сестри зобов'язані утримувати непрацездатних повнолітніх братів і сестер, які потребують матеріальної допомоги, якщо вони не мають чоловіка, дружини, батьків або повнолітніх дочки, сина, за умови, що повнолітні брати та сестри можуть надавати матеріальну допомогу;

5) мачуха, вітчим зобов'язані утримувати малолітніх, неповнолітніх падчерку, пасинка, які з ними проживають, якщо у них немає матері, батька, діда, баби, повнолітніх братів та сестер або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання, за умови, що мачуха, вітчим можуть надавати матеріальну допомогу.

Зверніть увагу! Суд може звільнити вітчима, мачуху від обов'язку по утриманню падчерки, пасинка або обмежити його певним строком, зокрема у разі:

- нетривалого проживання (менше 5 років) з їхнім матір'ю, батьком;
- негідної поведінки у шлюбних відносинах матері, батька дитини.

6) особи, у сім'ї яких виховувалася дитина, зобов'язані надавати їй матеріальну допомогу, якщо у неї немає батьків, баби, діда, повнолітніх братів та сестер, за умови, що ці особи можуть надавати матеріальну допомогу;

7) повнолітні падчерка, пасинок зобов'язані утримувати непрацездатних мачуху, вітчима, якщо вони потребують матеріальної допомоги і якщо вони надавали падчерці, пасинкові систематичну матеріальну допомогу не менш як п'ять років, за умови, що падчерка, пасинок можуть надавати матеріальну допомогу;

8) обов'язок падчерки, пасинка по утриманню мачухи, вітчима виникає, якщо у мачухи, вітчима немає чоловіка, дружини, повнолітніх дочки, сина, братів та сестер або якщо ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання;

9) якщо особа до досягнення повноліття проживала з родичами або іншими особами однією сім'єю, вона зобов'язана утримувати непрацездатних родичів та інших осіб, з якими проживала не менш як п'ять років, за умови, що ця особа може надавати матеріальну допомогу. Цей обов'язок виникає, якщо у того, хто потребує матеріальної допомоги, немає дружини, чоловіка, повнолітніх дочки, сина, братів та сестер або ці особи з поважних причин не можуть надавати їм належного утримання.

ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

Костюк В. Л.

Відповідно до Статуту Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) під здоров'ям розуміється «стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів».

Батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток (ст. 150 СК).

Здоров'я — стан живого організму, при якому всі органи здатні виконувати свої життєві функції. Охорона здоров'я громадян — одна з функцій держави. В Україні державним органом, що опікується здоров'ям громадян, є Міністерство охорони здоров'я України. У світовому масштабі охороною здоров'я займається ВООЗ.

Для характеристики стану здоров'я дитячих і підліткових контингентів прийняті такі показники:

— захворюваність за зверненнями що визначається шляхом врахування всіх випадків захворювань за рік на 100 обстежуваних дітей та підлітків;

— індекс здоров'я — питома вага осіб, абсолютно не хворіли за рік, у відсотках до числа обстежених;

— кількість часто хворіючих дітей протягом року. Цей показник визначається у відсотках відносно часто хворіючих дітей до числа обстежених. При цьому часто хворіючими вважають тих дітей, які протягом року хворіли чотири рази і більше;

— патологічна ураженість або хворобливість — поширеність хронічних захворювань, функціональних відхилень у відсотках до загального числа обстежених. Виявляється в результаті поглиблених медичних оглядів.

Батьки (усиновлювачі), опікун, піклувальник мають право на інформацію про стан здоров'я дитини або підопічного (ст. 285 ЦК).

Джерела:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

2. Здоров'я [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%27%D1%8F>

3. Визначення поняття «здоров'я». Ознаки і показники індивідуального здоров'я / Мельникова Н. А., Лук'янова В. Н. — Основи медичних знань та здорового способу життя, 2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://medbib.in.ua/opredelenie-ponyatiya-zdorove-priznaki.html>

4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

«ЗЕЛЕНА КІМНАТА»

Левченко К. Б., Легенька М. М., Євсюкова М. В.

«Зелена кімната» призначена для роботи з дітьми, які постраждали внаслідок злочину чи стали свідками сексуального насильства або експлуатації, інших злочинів, або такими, які підозрюються в скоєнні злочинів, за допомогою спеціальних методик, дружніх до дитини.

Основна мета проведення опитування в такій кімнаті — запобігання повторній травматизації психіки дитини в процесі опитування як завдяки спеціальним методикам та психологічно комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащення, яке дозволяє коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати цей відеозапис для ведення слідства без проведення повторних допитів.

Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її віку та ступеня розвитку. «Зелена кімната» допомагає дітям відчувати домашню атмосферу, сприяє розкутому спілкуванню з дорослими. Система роботи в «зелених кімнатах» враховує вікові та психо-

логічні особливості як тих дітей, котрі перебувають у конфлікті (скоїли правопорушення або злочини), так і тих, що в контакті із законом (стали жертвами або свідками злочину чи правопорушення). Для таких дітей необхідні особливі, порівняно із дорослими, юридичні процедури, соціальний супровід, допомога та реабілітаційні послуги та виховання. Такі процедури мають здійснюватися в спеціально обладнаних приміщеннях. Саме врахування потреб таких груп дітей є свідченням гуманності держави, виявом її соціального та правового характеру, спрямованості на допомогу та врахування інтересів і потреб кожної конкретної людини. «Зелені кімнати» є не просто спеціально обладнаними приміщеннями, а й закладами для здійснення системи заходів, покликаних забезпечити законність, гуманність та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом чи перебуває в контакті із законом, з метою її перевиховання та подальшої соціальної підтримки. Робота щодо створення «зелених кімнат» сприяє також підвищенню професійного рівня фахівців, надає можливість проводити комплексну та системну роботу з дітьми, досягати в ній високих результатів.

НАЦІОНАЛЬНА ДИТЯЧА «ГАРЯЧА ЛІНІЯ»

Кривуляк А. І., Калашник О. А.

Куди звертатися дитині, якщо дитина відчуває дискомфорт, її права порушуються, або є питання, на які ніхто навколо не може відповісти? Такі ситуації трапляються нерідко. Тож відповідь — звертатися потрібно на Національну дитячу «гарячу лінію». Її номер — 116-111 З МОБІЛЬНИХ, або 0-800-500-225 із стаціонарних телефонів.

116-111 — це загальноєвропейський номер, який використовується у всіх країнах Європейського Союзу та країнах, які асоціюються з ЄС.

Національна дитяча «гаряча лінія» — це сервісний ресурс, робота якого ініційована, адмініструється та підтримується громадською організацією «Ла Страда — Україна» при допомозі міжнародних організацій та донорів у взаємодії з держав-

ними органами та іншими громадськими організаціями. Як окрема лінія працює з 1-го січня 2013 року. За цей час надано більше 100 000 консультацій.

На Національній дитячій «гарячій лінії» кваліфіковані психологи, юристи та соціальні працівники надають консультації щодо попередження насильства та жорстокого поводження з дітьми, комерційної сексуальної експлуатації дітей, трудової експлуатації дитини, дискримінації дітей, стосовно відносин у сім'ї, стосунків з однолітками, порушень прав дітей в освітній сфері, психологічних проблем дітей, фізичного здоров'я дітей, ситуацій, коли діти стають свідками насильства, питань, які стосуються алко- та наркозалежності, сексуальної сфери, встановлення опіки над дітьми, встановлення місця проживання дитини, позбавлення батьківських справ, призначення аліментів, соціальних виплат при народженні дитини, ранніх та примусових шлюбів, безпеки дітей в Інтернеті, суїцидальних дзвінків від дітей, консультації дітям-утікачам та дітям, які перебувають у конфлікті з законом, і т. п.

Джерела: «Про «Ла Страда — Україна», — Київ, Видавництво 2012 р.

СЛУЖБА РОЗШУКУ ДІТЕЙ

Легенька М. М.

«Гаряча лінія» з питань розшуку дітей працює за номером 116000 по всій території України. Дзвінки безкоштовні. Роботу лінії забезпечує Всеукраїнська громадська організація «Магнолія».

Оператори call-центру «гарячої лінії» — це належним чином підготовлені спеціалісти — соціальні працівники та психологи. Вони приймають дзвінки батьків/опікунів зниклих дітей, надають їм необхідну психологічну, юридичну та соціальну підтримку, приймають дзвінки від громадян, які мають інформацію про зниклу дитину.

Уся оперативна інформація про зникнення дитини заноситься до Геоінформаційної системи МВС України по розшу-

ку дітей 116-000, оперативно направляється для подальшого розслідування поліції та батькам/опікунам дитини.

Ефективність розшуку зниклої дитини дуже залежить від допомоги громадськості — чим більше людей дізнаються про зникнення дитини, тим більше шансів, що хтось має інформацію, яка допоможе цю дитину знайти.

Тому для масштабного інформування громадськості «Служба розшуку дітей» створює інформаційні матеріали (про зниклу дитину та закликом зателефонувати 116-000 у випадку, якщо ви її бачили), які потім на благодійних засадах розміщують небайдужі до долі зниклих дітей ЗМІ України.

На сьогодні це 32 ТВ канали, 20 періодичних печатних видань, 8 агенцій outdoor реклами та indoor TV.

Результати розшуку зниклих дітей публікуються на сайті missingchildren.org.ua та на наших сторінках у соціальних мережах.

Розділ 19. ЗАХИСТ ТА ДОПОМОГА ЛЮДИНИ

Ваші права порушені? Ви постраждали від рук злочинців? Стали жертвою аферистів? Куди звертатися і хто може допомогти в такій ситуації? В Україні створена державна система безоплатної правової допомоги, працюють «гарячі лінії», центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, громадські та благодійні організації.

ПРАВОВА ДОПОМОГА

Легенька М. М., Бреус В. К.

Справедливість без сили та сила без справедливості однаково жакливі.

Ж. Жубер

Конституція України закріплює право кожної особи на отримання професійної правничої допомоги.

Правова допомога може бути платною і безоплатною; первинною і вторинною; судовою і позасудовою; розподілятися за галузями (у кримінальних, цивільних, сімейних, адміністративних справах тощо), за стадіями (на етапі дізнання, досудового слідства, розгляду справи судом), суб'єктом надання (адвокат / інший фахівець у галузі права / законний представник / державний орган тощо), суб'єктом права на правову допомогу тощо.

Кожна людина є вільною у виборі захисника своїх прав.

Саме поняття правової допомоги визначається Законом України «Про безоплатну правову допомогу», а саме — пра-

вова допомога — надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення.

СИСТЕМА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Легенька М. М., Бреус В. К.

Засади кожної держави та фундамент кожної країни спираються на справедливість та правосуддя.

Самарканді

До системи безоплатної правової допомоги в Україні включають урядові та неурядові установи, які безоплатно надають особам правничі послуги. Такими установами є Координаційний центр з надання правової допомоги, суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги та суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги.

У свою чергу, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язані надавати безоплатну первинну правову допомогу в межах їх компетенції.

Тоді ж як забезпечують реалізацію права осіб на безоплатну вторинну правову допомогу — центри та бюро з надання безоплатної вторинної правової допомоги та адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Державна система органів безоплатної правової допомоги налічує понад 500 точок доступу до такої допомоги та включає:

- Координаційний центр з надання правової допомоги;
- Регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- Місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Координаційний центр з надання правової допомоги є вищим органом в системі безоплатної правової допомоги. До його функцій, зокрема, належить:

- управління та координація діяльності всіх центрів з надання безоплатної правової допомоги;

- формування та адміністрування Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу;

- інші функції, з якими ви можете ознайомитися в Положенні про Координаційний центр з надання правової допомоги, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2012 року № 504.

У свою чергу, Регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги забезпечують захисника за рахунок держави підозрюваним та обвинуваченим у кримінальних провадженнях, а також затриманим, заарештованим та засудженим. Важливо, що такі Центри здійснюють моніторинг та оцінювання роботи місцевими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги. З вичерпним переліком повноважень даних Центрів ви можете ознайомитися у Положенні про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Поряд з цим, місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги забезпечують надання всім особам безоплатної первинної правової допомоги та окремим соціально вразливим категоріям осіб безоплатної вторинної правової допомоги у цивільних, адміністративних та господарських справах, а також потерпілим та свідкам у кримінальному провадженні.

Також місцеві центри/бюро правової допомоги здійснюють правопросвітництво з метою посилення правової спроможності територіальних громад України та забезпечують доступ до електронних сервісів Міністерства юстиції України.

Контакти центрів безоплатної правової допомоги

В системі безоплатної правової допомоги цілодобово функціонує єдиний номер контакт-центру — 0-800-213-103. За даним номером ви зможете:

1. Повідомити про затримання особи працівниками правоохоронних органів для забезпечення їй адвоката за рахунок державних коштів;

2. Дізнатися про адресу найближчого місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

3. Отримати за допомогою телефонного зв'язку правову інформацію або консультацію від фахових юристів.

ЩО ТАКЕ ПЕРВИННА ТА ВТОРИННА ПРАВОВА ДОПОМОГА. ХТО, ДЕ І НА ЯКИХ УМОВАХ МОЖЕ ЇЇ ОТРИМАТИ

Легенька М. М., Бреус В. К.

Не намагайся зробити добра більше, ніж люди здатні витримати.

Томас Джефферсон

Безоплатна первинна правова допомога — це вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Власне безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг:

1) надання правової інформації;

2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань;

3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);

4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Безоплатна первинна правова допомога надається усім громадянам України, іноземцям, особам без громадянства, у тому числі біженцям чи особам, які потребують додаткового захисту.

Таку допомогу ви можете отримати в органах державної влади та місцевого самоврядування, але з питань їх діяльності. Тоді ж як правову інформацію та консультації з усіх питань можна отримати в центрах з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Безоплатна вторинна правова допомога — це вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

Так, безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) захист;
- 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 3) складення документів процесуального характеру, зокрема, позовних заяв, апеляційних скарг тощо.

Важливо наголосити, що безоплатна вторинна правова допомога надається малозабезпеченим особам, дітям, біженцям, ветеранам війни (в тому числі учасникам АТО), внутрішньо переміщеним особам, членам сімей загиблих учасників бойових дій, реабілітованим особам та особам, стосовно яких суд розглядає питання про обмеження цивільної дієздатності чи надання психіатричної допомоги в примусовому порядку, затриманим, засудженим, а також іншим категоріям осіб, визначених в Законі України «Про безоплатну правову допомогу».

Таку допомогу ви можете отримати в центрах з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний протягом десяти днів з дня надходження звернення та повного пакету документів, що підтверджують право особи на безоплатну вторинну правову допомогу, прийняти рішення щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги.

АДВОКАТУРА

Легенька М. М., Бреус В. К.

Попри те, що справедливість не може прибрати вади, вона не дає їм завдавати шкоди.

Ф. Бекон

Адвокатура України — недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури.

Адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність.

Адвокатська діяльність — незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Не може бути адвокатом особа, яка:

1) має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення волі;

2) визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною;

3) позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю — протягом двох років з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю;

4) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, — протягом трьох років з дня такого звільнення.

Джерела: Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», від 05.07.2012 № 5076-VI.

МЕДІАЦІЯ

Левченко К. Б., Андрєєнкова А. А.

У звичайній справедливості завжди полягає найбільш мудра та найбільш корисна політика.

Д. Писарєв

Є конфліктні ситуації, знайти вихід з яких може допомогти процес медіації. В Україні розвивається шкільна медіації, створюються шкільні служби порозуміння для вирішення конфліктів в дитячому середовищі, а також між учнями та вчителями.

Разом з тим медіація застосовується і в чималій кількості ситуацій, які підпадають під визначення правопорушення і навіть злочину для вирішення спорів та суперечок між сторонами.

В Україні діє Асоціація медіаторів України, Національна мережа медіаторів та інші самоорганізації людей, які отримали сертифікати медіаторів та можуть здійснювати медіаційну діяльність.

Медіація (від лат. mediation — посередництво) — це добровільний і конфіденційний процес, у якому нейтральна третя особа (медіатор/медіаторка) допомагає сторонам знайти взаємоприйнятний варіант вирішення ситуації, що склалася.

Медіатор/медіаторка — спеціально підготовлений /підготовлена посередник/посередниця у вирішенні конфліктів, який/яка однаково підтримує обидві сторони та допомагає їм знайти взаємоприйнятне рішення.

Медіація однолітків — відновна практика, спосіб вирішення конфліктних ситуацій у закладі освіти із залученням посередника/посередниці (медіатора/медіаторки) з числа учнівської громадськості для допомоги налагодження процесу комунікації між сторонами, аналізу ситуації, що склалася, формулювання рішення, яке б задовольнило інтереси і потреби усіх учасників/учасниць за принципом «рівний — рівному».

Принципи медіації

Добровільність. Процедура медіації є суто добровільною. Ніхто не може примусити сторони скористатися медіацією або хоча б спробувати це зробити. Медіація — це добровільний процес, заснований на прагненні сторін досягти чесної та справедливої угоди.

Добровільність проявляється в тому, що:

- жодну сторону не можна примусити до участі в медіації;
- кожен/кожна учасник/учасниця може вийти з процесу медіації на будь-якому етапі;
- згода з результатом процесу медіації є також суто добровільною;
- сторони самі контролюють хід і результати медіації;
- послуги медіатора/медіаторки протягом усієї процедури приймаються обома сторонами добровільно.

Неупередженість та нейтральність.

Медіатор/медіаторка завжди повинен/повинна:

- діяти абсолютно об'єктивно по відношенню до кожної зі сторін;
- виконувати свою роботу об'єктивно і чесно;
- проводити медіацію тільки тих справ, у яких він/вона може залишатися неупередженим і справедливим.

Медіатор/медіаторка є нейтральним/нейтральною по відношенню до конфлікту.

Конфіденційність

Медіатор/медіаторка повинен/повина конфіденційно зберігати всю інформацію, отриману в ході медіації. Будь-яка інформація, конфіденційно повідомлена медіаторові однією зі сторін, не повинна передаватися іншій стороні, за винятком випадків, якщо на це є згода іншої сторони або цього вимагає закон.

Розподіл відповідальності

Процес медіації характеризується тим, що самі сторони конфлікту, добровільно беручи участь у процедурі медіації, виробляють можливі варіанти вирішення проблеми.

Медіатор/медіаторка не приймає, не виносить і не нав'язує їм жодних готових рішень.

Він/вона веде і спрямовує процес взаємодії сторін, створюючи умови для кращого розуміння сторонами як самих себе, так і одне одного.

Правила медіаційної зустрічі

- Слухати іншого і говорити по черзі, навіть якщо з ним/з нею не згоден/згодна, щоб у кожного/кожної була можливість висловитися і бути почутим/почутою.
  - Уникати образ один одного, щоб усі відчували себе в безпеці.
  - Дотримуватися конфіденційності, тобто не розповідати іншим про те, що відбувалося на зустрічі.
  - Кожен/кожна учасник/учасниця може за потреби зробити перерву, запропонувати перенести зустріч на інший час.
  - Кожен/кожна учасник/учасниця може відмовитися від медіації/медіатора.
  - Медіатор/медіаторка може поговорити з кимось із учасників наодинці, а також учасник/учасниця з медіатором/медіаторкою.
  - Медіатор/медіаторка може перервати медіацію.
- Під час проведення медіаційної зустрічі медіатор/медіаторка:
- уважно слухає і не перебиває;

- дуже чітко висловлює свою думку;
- ставить запитання, що сприяють розумінню ситуації;
- ставиться до кожного учасника/учасниці зустрічі з повагою;
- дотримується нейтралітету і не приймає нічиєї сторони;
- не надає жодних порад і не висловлює власної точки зору;
- не шукає, хто правий, а хто винуватий;
- допомагає учасникам/учасницям медіації знайти конструктивне вирішення конфлікту з однаковою вигодою для обох сторін.

Джерела: Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації» / В. Л. Андриєнкова А. Б., К. Б. Левченко, Н. В. Лунченко, М. М. Матвійчук. — К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2018. — 144 с.

ПЕРВИННА ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА

Кривуляк А. І., Левченко К. Б.

Надання психологічної допомоги — це прерогатива психологів. Але є екстрені та надзвичайні ситуації, в яких психологічної допомоги людина може потребувати «тут і негайно», коли нема поруч професійного психолога. Саме тоді на допомогу й приходить перша психологічна допомога, яку може здійснювати будь-яка людина, яка пройшла навчання та отримала базові навички в цій сфері.

Первинна психологічна допомога (далі ППД) — це сукупність заходів загальнолюдської підтримки та практичної допомоги ближнім, які відчувають страждання і потребу.

ППД надається, коли базові потреби людини вже задоволені, а в разі потреби постраждалої особи може надаватися й після цього (бажано протягом тижня після подій).

ППД може надати не лише професійний психолог, а й інший спеціаліст, який знайомий з правилами надання першої психологічної допомоги.

Надається ППД у будь-якому безпечному місці за відсутності сторонніх осіб.

Етика надання ППД:

- бути чесним/чесною з постраждалою особою;
- поважати думку постраждалої особи;
- звільнитися від власних стереотипів;
- поважати етнокультурні, ґендерні особливості;
- не пропонувати жодних матеріальних благ;
- не пропонувати допомогу насильно;
- пояснити, що допомогу можна при бажанні отримати пізніше.

Завдання ППД:

- формувати відчуття безпеки, зв'язку з іншими людьми, спокою і надії;
- сприяти доступу до соціальної, фізичної та емоційної підтримки;
- зміцнювати віру в можливість допомогти собі та оточуючим;
- сформувати у людини розуміння того, що надзвичайна подія, свідком або учасником якої вона була, закінчилась і не становить більше загрози.

При наданні первинної психологічної допомоги необхідно дотримуватися таких принципів:

- захищати безпеку, гідність і права людини (уникати дій, які можуть поставити людину під загрозу травмуючих впливів; намагатися захистити її від повторної фізичної та психологічної травми; звертатися до людини з повагою; допомагати відстоювати її права та отримувати належну підтримку; діяти в інтересах постраждалої особи, якій ви допомагаєте);
- адаптувати свої дії до культурних традицій людей, яким ви надаєте допомогу;

- бути в курсі інших засобів реагування в надзвичайній ситуації (знати, які заходи реагування вживаються і які є ресурси для надання допомоги; чітко уявляти власні функції та їх межі);
- берегти себе.

До оперативних принципів надання першої психологічної допомоги належать:

1. Дивитися

Коли люди перебувають у стресовому стані, першим корисним кроком буде допомогти їм заспокоїтися, зокрема:

- знайти безпечне місце;
- говорити м'яко, повільно та спокійно;
- підтримувати зоровий контакт: спробувати сісти поруч з людиною або присісти перед нею так, щоб ви були на одному рівні;
- перевірити умови безпеки.

Якщо людина панікує чи виглядає дезорієнтованою, намагайтеся заохотити її зосередитися на нетривожних речах у найближчому оточенні. Наприклад, спробуйте привернути її увагу до чогось, що Ви бачите або чуєте, наприклад, можете прокоментувати звук або навколишні об'єкти.

2. Слухати

Будьте терплячими і спокійними, коли ви говорите з людиною, котра знаходиться у стресовому стані. Їй може знадобитися деякий час на те, щоб довіритися вам, особливо якщо вона боїться.

Важливо:

- виявити основні потреби постраждалої особи;
- звертатися до людини з повагою, відповідно до її культури;
- назватися;
- слухати, давши людині виговоритися;

- бути делікатними щодо фізичного контакту;
- створити елементарні комфортні умови (наприклад, дати води).

3. Спрямувати

- допомогти людині емоційно подолати складну ситуацію;
- надати необхідну інформацію;
- допомогти зв'язатися з рідними та/або зі службою соціальної підтримки.

Якщо в людини виникає відчуття нереальності того, що відбувається, відірваності від оточення, тоді для відновлення контакту з навколишнім середовищем і самовладання попросіть її: упертися ногами в підлогу; допоможіть їй поплескати пальцями або кистями рук по своїх колінах; зверніть її увагу на будь-які нейтральні предмети навколишнього оточення, які вона може побачити, почути, яких може торкнутися; попросіть розповісти, що вона бачить і чує; попросіть її зосередитися на своєму диханні і дихати повільно.

УРЯДОВИЙ КОНТАКТНИЙ ЦЕНТР

Легенька М. М.

Непорушна основа держави — справедливість.

Піндар

Урядова «гаряча лінія» 1545 — механізм для взаємодії Уряду з громадянами, що дозволяє оперативно вирішувати проблемні питання, які порушуються у зверненнях громадян, а також удосконалювати роботу органів виконавчої влади з урахуванням громадської думки.

Звернення приймаються працівниками Урядового контактного центру за допомогою засобів телефонного та електронного зв'язку і надсилаються органам виконавчої влади відповідно до компетенції, Секретаріату Кабінету Міністрів для вирішення порушених у них питань по суті, надання відповідних

роз'яснень. Лінія працює цілодобово і є безкоштовною для телефонуючих.

На базі Урядового контактного центру цілодобово працює спеціалізована «гаряча лінія» з питань корупційних діянь у центральних і місцевих органах виконавчої влади, державних і комунальних установах, на яку можна звернутися також за номером 1545, а також через веб-сайт Урядового контактного центру www.ukc.gov.ua

ЦЕНТРИ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'І, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Бороздіна К. А.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді — спеціальні заклади, що проводять соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Їхніми завданнями є:

— проведення соціально-профілактичної роботи, спрямованої на запобігання потраплянню в складні життєві обставини сімей, дітей та молоді;

— виявлення сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги;

— здійснення соціального супроводу сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, надання їм соціальних послуг за результатами проведеної оцінки потреб їх у таких послугах;

— організація здійснення наставництва над дитиною, яка проживає у закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей;

— забезпечення взаємодії зі структурними підрозділами місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також залучення потенціалу територіальної громади до проведення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю.

Працівники центру соціальних служб здійснюють заходи щодо:

- виявлення та обліку сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги;
- контролю у межах повноважень за цільовим використанням державної допомоги при народженні дитини;
- соціальної та психологічної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа з метою підготовки до самостійного життя, організації здійснення наставництва;
- соціального супроводження прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу, а також соціального супроводу дітей, які перебувають під опікою, піклуванням, за поданням служби у справах дітей;
- інформування населення про соціальні послуги, які надаються відповідно до законодавства;
- проводить оцінку потреб сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, у тому числі сімей учасників антитерористичної операції та внутрішньо переміщених осіб, визначає соціальні послуги та методи соціальної роботи, забезпечує психологічну підтримку;
- надає сім'ям, дітям і молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, в тому числі сім'ям учасників антитерористичної операції та внутрішньо переміщеним особам, соціальні послуги з: соціального супроводу; консультування; соціальної профілактики. А за результатами оцінки потреб центр може надавати послуги з: соціальної інтеграції та реінтеграції; соціальної адаптації; соціального супроводу сімей, в яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування; кризового та екстреного втручання; представництва інтересів; посередництва (медіації);

Крім того, центр соціальних служб забезпечує соціальний патронаж молодих осіб, які відбули покарання у вигляді обме-

ження або позбавлення волі на певний строк, а також звільнених від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом.

Допомагає особам, які постраждали від торгівлі людьми.

Такі центри є в кожному районі та місті.

НАЦІОНАЛЬНІ «ГАРЯЧІ» ЛІНІЇ ІЗ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА, ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ҐЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Кривуляк А. І., Калашник О. А., Черепанх К. В.

Національна «гаряча» лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації (безкоштовні номери — 116-123 з мобільних, 0800-500-335) — національний сервісний ресурс, робота якого ініційована, створена, адмініструється та підтримується громадською організацією «Ла Страда — Україна» з 1997 року при допомозі міжнародних організацій та донорів у взаємодії з державними органами та іншими громадськими організаціями. «Гаряча лінія» створена для надання інформаційних, психологічних та правових консультацій.

У зв'язку з воєнними діями, які проходять на території України, на даній «гарячій» лінії було створено 3 нових напрямки консультування абонентів — «захист прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб», «захист прав та інтересів військових і членів їх сімей», «запити з тимчасово окупованих територій».

Національній «гарячій лінії» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації надають інформаційні, юридичні та психологічні консультації щодо попередження всіх видів насильства (фізичного, психологічного, економічного, сексуального, переслідування, примусових шлюбів, обрізання на жіночих статевих органах, примусових абортів), включаючи екстрені випадки, з проблем міжособистісних стосунків, психологічних проблем, розлучення, встановлення місця проживання дитини, розподілу майна під час розлучення, позбавлення батьківських прав, призначення аліментів, примусового лікування, без-

печного виїзду українських громадян за кордон з метою працевлаштування, навчання, приватних та туристичних поїздок, еміграції, проблем іноземців в Україні, допомогу в розшуку українських громадян за кордоном, щодо дітей трудових мігрантів, надаються роз'яснення щодо особливостей укладання та розірвання шлюбу з іноземцями, сексуальних домагань на робочому місці, в учбовому закладі, в громадських місцях, дискримінації в трудовій сфері, гендерних стереотипів, сексистської реклами, згвалтування, організаційних питань допомоги постраждалим і т. д. Надається перша інформаційна допомога постраждалим від торгівлі людьми, надалі їм надаються соціальна підтримка та супровід, а також психологічна допомога їм та членам їхніх сімей.

«Гаряча лінія» є також дієвим інструментом моніторингу. Співпрацюючи з різноманітними державними структурами, неурядовими й міжнародними організаціями та й з самими клієнтами, можна виявити, як ті чи інші центри/структури/спеціалісти виконують свої функції, чи працюють вони взагалі в необхідному напрямку (попередження насильства, торгівлі людьми, гендерної дискримінації, в захисті прав дітей тощо).

Джерела: «Ла Страда — Україна»: 20 років життя. — Київ, Видавництво «Україна», 2018 р.

ЗАХИСТ ПРАВ УЧАСНИКІВ АТО ТА ЇХ СІМЕЙ

Дунебабіна О. А

Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» визначено, що до учасників бойових дій належать військовослужбовці, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 413, (зі змінами та доповненнями від

04.02.2015 № 104) рішення про надання статусу учасника бойових дій:

— військовослужбовцям — приймаються комісіями з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, утвореними в Міноборони, МВС, Національній гвардії, СБУ, Службі зовнішньої розвідки, Адміністрації Держприкордонслужби, Адміністрації Держспецтрансслужби, Управлінні державної охорони, Адміністрації Держспецзв'язку, ДСНС, ДПтС. У разі виникнення спірних питань, що потребують міжвідомчого врегулювання, рішення приймається міжвідомчою комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, яка утворена Державною службою у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції;

— працівникам підприємств, установ та організацій, які залучалися і брали безпосередню участь в АТО в районах її проведення — міжвідомчою комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, яка утворена Державною службою у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

Отриманий статус підтверджується посвідченням учасника бойових дій.

Посвідчення учасника бойових дій військовослужбовцям, яким надано статус учасника бойових дій, видаються органами Міноборони, МВС, Національної гвардії, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Адміністрації Держприкордонслужби, Адміністрації Держспецтрансслужби, Управління державної охорони, Адміністрації Держспецзв'язку, ДСНС, ДПтС, а працівникам підприємств, яким надано статус учасника бойових дій, — Державною службою у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

Згідно з Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» учасник бойових дій має право, зокрема, на такі пільги:

— безплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів;

- першочергове безплатне зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів);
- безплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;
- 75-відсоткову знижку плати за житлово-комунальні послуги в межах норм, передбачених чинним законодавством, або тверде паливо та скраплений газ (за відсутності центрального опалення);
- 50-відсоткову знижку абонентної плати за користування квартирним телефоном та позачергове встановлення на пільгових умовах квартирних телефонів (оплата у розмірі 20 процентів від тарифів вартості основних та 50 процентів — додаткових робіт);
- безплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів, незалежно від відстані та місця проживання.
- першочергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва, першочерговий ремонт жилих будинків і квартир цих осіб.

Щорічно до 5 травня учасникам бойових дій виплачується разова грошова допомога у розмірі, який визначається Кабінетом Міністрів України в межах бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України.

ПАМ'ЯТКА УЧАСНИКАМ АТО: Права, обов'язки та гарантії соціального захисту (https://rada.info/upload/users_files/04412432/aca430b7d0f10fcdbe9c401eb5a583ac.pdf)

Соціальні гарантії учасникам АТО

<http://www.mil.gov.ua/ministry/aktualno/do-uvagi-vijskovoslu-zhbovcziv/coczialni-garantii-uchasnikam-ato.html>

Шановні військовослужбовці, демобілізовані із зони проведення АТО! Державна служба зайнятості завжди готова допомогти Вам!

У центрах зайнятості Вам допоможуть:

- знайти роботу — постійну або тимчасову;
- підвищити кваліфікацію або отримати нову конкурентоспроможну на сучасному ринку праці професію;
- отримати матеріальну підтримку шляхом участі в громадських роботах;
- отримати статус безробітного та матеріальну допомогу на випадок безробіття.

Звертаємо Вашу увагу!

Постановою Кабінету Міністрів України від 09.04.2014 № 111 «Питання грошового забезпечення військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період» встановлено, що військовослужбовцям, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації на особливий період виплачується грошове забезпечення, з якого сплачується єдиний внесок, в тому числі на випадок безробіття.

Отже, період перебування на військовій службі під час мобілізації зараховується до Вашого страхового стажу, що дає Вам право на отримання статусу безробітного та призначення допомоги по безробіттю при зверненні до державної служби зайнятості після проходження військової служби.

Облік та реєстрація в центрі зайнятості проводиться незалежно від зареєстрованого місця Вашого проживання або перебування.

Рекомендуємо скористатися послугами:

БЕЗКОШТОВНОЇ інформаційно-довідкової телефонної системи державної служби зайнятості: **0-800-50-50-60 (зі стаціонарного телефону)**

Безкоштовного мобільного сервісу «Пошук роботи»: **730** (з мобільного телефону)

Інтернет-порталами державної служби зайнятості:

www.dcz.gov.ua

www.trud.gov.ua

За більш детальною інформацією звертайтеся до будь-якого зручного для Вашого відвідування центру зайнятості.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСНИКІВ АТО ЗАСОБАМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Дунебабіна О.А.

Держава гарантує безоплатне та позачергове забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації учасників АТО, які постраждали внаслідок антитерористичної операції, незалежно від установаження їм інвалідності.

До технічних та інших засобів реабілітації належать:

— протезні вироби (включаючи протезно-ортопедичні вироби (ортези, протези), ортопедичне взуття);

— засоби для пересування (крісла колісні);

— спеціальні засоби для самообслуговування та догляду допоміжні засоби для особистого догляду та захисту: наколінники, налокітники, рукавиці на протез, чохла для кук верхніх та нижніх кінцівок, вкладиші із силіконової або селевої композиції для кук верхніх та нижніх кінцівок, подушки протипролежневі та інші;

— допоміжні засоби для особистої гігієни: крісла-стілці, сидіння на унітаз, сидіння-надставки на унітаз, щипці для туалетного паперу, стільці, табурети, сидіння для ванни та душу, східці, підставки для ванни, умивальники);

— допоміжні засоби для особистої рухомості, переміщення та підйому (палиці, милиці, ходунки, поручні);

— меблі та оснащення (столи, меблі для сидіння, ліжка, матраци протипролежневі, перила та поручні, брусся, опори).

Перелік необхідних документів для отримання технічних та інших засобів реабілітації:

- паспорт (копія та оригінал);
- ідентифікаційний код (копія та оригінал);
- рішення військово-лікарської комісії чи висновок лікарсько-консультативної комісії про потребу в забезпеченні необхідним виробом;

— витяг з наказу командира військової частини (начальника територіального підрозділу) або довідка про обставини травми (поранення, контузії, каліцтва), видана командиром військової частини (начальником територіального підрозділу), з відомостями про участь в антитерористичній операції (для військовослужбовців (резервістів, військовозобов'язаних) та працівників Збройних Сил, Національної гвардії, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Держприкордонслужби, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців та працівників МВС, Управління державної охорони, Держспецзв'язку, інших утворених відповідно до законів військових формувань, яким не встановлено інвалідність).

Зазначений перелік документів особою або його законним представником подається до органу соціального захисту населення міських та районних державних адміністрацій за зареєстрованим місцем проживання або за місцем фактичного проживання учасника АТО.

Особа обирає протезно-ортопедичне підприємство, на якому буде проведено протезування (ортезування) або ж забезпечено необхідним технічним засобом реабілітації. На обраному заявником підприємстві буде проведено огляд учасника АТО та подальший супровід із надання протезно-ортопедичної допомоги.

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНА «ГАРЯЧА ЛІНІЯ» З ПИТАНЬ ВІЛ/СНІД ТА ТУБЕРКУЛЬОЗУ

Дунебабіна О.А.

Як захистити себе від інфікування?

Як допомогти собі та своїм близьким, якщо така проблема вже є?

Де пройти діагностику та отримати допомогу психологів та медиків?

Відповіді на ці та багато інших питань можна отримати у консультантів Національної Гарячої лінії з питань ВІЛ/ СНІД та туберкульозу.

Загальнонаціональна «гаряча лінія» з питань ВІЛ/ СНІД та туберкульозу працює за номерами **0-800-500-451** (ВІЛ/ СНІД) та **0-800-503-080** (з питань туберкульозу) і є ресурсом, який надає консультації клієнтам безкоштовно, анонімно та конфіденційно.

Графік роботи фахівців Національної Гарячої лінії з питань ВІЛ/ СНІД та туберкульозу:

— психологи консультують на Лінії цілодобово, без перерв, свят та вихідних за телефоном **0-800-500-451**. За цим номером також можна телефонувати, якщо є запитання до ЧСЧ-консультантів (щоденно, з 20—00 до 8—00);

— лікарі-інфекціоністи для дорослих (понеділок, середа, п'ятниця, з 9—00 до 19—00);

— дитячі лікарі-інфекціоністи (вівторок та четвер, з 9—00 до 19—00).

— лікарі-фтизіатри відповідають на запитання клієнтів за номером **0-800-50-30-80** щодня, з 8—00 до 16—00.

— один раз на тиждень, в будній день за номером **0-800-50-30-80** надає консультації юрист Гарячої лінії.

ГАРЯЧА ЛІНІЯ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Дунебабіна О. А

На сьогодні в Україні діє багато гарячих ліній для підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Урядова «гаряча лінія» дозволяє захистити права та свободи вимушених переселенців, а також впливати на реалізацію послідовної державної політики у цій сфері.

Урядова «гаряча лінія» працює цілодобово за номером: **0-800-507-309** (безкоштовно зі стаціонарного телефону).

Для постраждалих під час Революції Гідності діє спеціалізована «гаряча лінія» за окремим номером: **0-800-505-607**.

Для підприємців діє «гаряча лінія» за номером: **0-800-503-045**.

Для громадян України, які перебувають за кордоном, номер телефону урядової «гарячої лінії»: **+38(044)284-19-15**.

Киянам надається прямиий телефон «гарячої лінії» за коротким номером: **15-45** або за міським номером: **284-19-15**.

Оформити звернення можна також через веб-сайт Центру за адресою: www.ukc.gov.ua.

На базі **Державної міграційної служби** діє цілий ряд гарячих ліній у кожній області України (<https://dmsu.gov.ua/news/dms.html?fbclid=IwAR1jLa6BnHUBAU1XS5qjddqrVWjKpSLWZzdH3RQ2HF0AUopVG87zH9Ly78>), але за певинною допомогою можна звернутися за телефоном: **+38 (044) 279-98-99**.

З метою отримати певні послуги від держави громадяни можуть звернутися до **порталу державних послуг iGov**: <https://igov.gov.ua/subcategory/1/32?fbclid=IwAR2vzf14Om4WMqNiiIrvxjgm7alLnjMJAqvEuDXt9R1U8Y0oZ55W3j-ZhSo>

Функціонує також гаряча лінія від Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

Внутрішньо переміщені особи можуть звертатися на гарячу лінію для ВПО: **0-800-307-711**. Гаряча лінія надає наступні послуги:

- Надання інформації про програми допомоги від УВКБ ООН.
- Прийом скарг і пропозицій.
- Надання інформації про партнерів УВКБ ООН та їхню допомогу для ВПО.

Уся інформація надається конфіденційно.

Неабиякий внесок у підтримку внутрішньо переміщених осіб здійснюють громадські організації.

Переселенці з Криму та сходу України, які втратили житло та потребують допомоги, можуть лишити своє звернення

на сайті **громадської організації Crimea SOS**: <http://krymsos.com/ru/settlers/>

Зокрема можна звернутися на гарячу лінію громадської організації «Юридична сотня» **0-800-308-100**.

Існує також «гаряча лінія» на базі **громадської організації «Донбас SOS»**, що функціонує за підтримки міжнародних донорів. За сприяння Міністерства інформаційної політики України та Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України ГО «Донбас СОС» проводила інформаційну кампанію, спрямовану на поширення відомостей щодо роботи «гарячої лінії» Донбас СОС для постраждалих від конфлікту на Сході України.

За телефоном Гарячої лінії громадяни можуть отримати консультації з питань, що стосуються ВПО, а ті питання, які потребують досконального вивчення, оформлюються в окремі кейси та супроводжуються фахівцями до їх повного вирішення.

Звернення приймаються за номером «гарячої лінії»: **0-800-309-110**. Дзвінки з мобільних та стаціонарних телефонів на території України безкоштовні.

ПН-ПТ: 9:00—21:00

СБ-НД: 9:00—18:00.

ТЕЛЕФОННІ «ГАРЯЧІ ЛІНІЇ» ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Найбільш повний перелік гарячих ліній державних структур розміщено на сайті Урядового контактного центру: https://ukc.gov.ua/a-dovidkova-informatsiya-a/telefonni-garyachi-liniyi-tsentralnyh-organiv-vykonavchoyi-vlady-2/?fbclid=IwAR2MRbTl8fyA4PO9sYZF1Tic_HN60n4quPHsRuM_aAMqcnXZgKT7Kmi5btM